

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

ASTA ČEREŠKEVIČIŪTĖ

**ŽYMINIO MOKESČIO REGLAMENTAVIMO IR TAIKymo
LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė
doc. dr. E. Stauskienė

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ŽYMINIO MOKESČIO SAMPRATA	6
1.1. Žyminio mokesčio sąvoka, tikslai ir reikšmė	6
1.2. Žyminio mokesčio taikymo įtaka teisei į teisminę gynybą	11
2. ŽYMINIO MOKESČIO DYDIS IR JO NUSTATYMO TVARKA	14
2.1. Žyminio mokesčio rūšys	15
2.2. Ieškinio suma	18
2.3. Žyminio mokesčio indeksavimas	21
3. ŽYMINIO MOKESČIO LENGVATOS	25
3.1. Visiškas atleidimas nuo žyminio mokesčio	26
3.2. Atleidimas iš dalies nuo žyminio mokesčio	36
3.3. Žyminio mokesčio atidėjimas	42
4. ŽYMINIO MOKESČIO GRAŽINIMAS IR ĮSKAITYMAS	45
IŠVADOS	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS	51
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58
PRIEDAI	59

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Mokesčiai – tai sritis, kur susiduria gyvybingiausi ir daugeliu atžvilgiu prieštaringi valstybės ir visuomenės narių interesai.¹ Akivaizdu, kad mokesčiai yra kiekvienos valstybės socialinio bei ekonominio gyvavimo pagrindas, tačiau visais laikais taip pat jie buvo opi socialinės, ekonominės, politinės bei teisinės realybės problema. Nepagrįstai taikant mokesčius kėsinama į pažeidžiamiausių visuomenės grupių interesus, pagrindinius teisinės valstybės principus, tokius, kaip teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas, pagrindinių žmogaus teisių užtikrinimas.

Mokesčiai už teisingumo vykdymą gali tapti ir konstitucinės asmens teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos esmine kliūtimi. Mat žyminio mokesčio už ieškinio pareiškimą sumokėjimas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse² (toliau – LR CPK) numatytas kaip privaloma sąlyga iš esmės visose bylose, siekiant apginti pažeistas asmens teises bei teisėtus interesus. Svarbu paminėti, jog teisė kreiptis į teismą yra itin reikšminga ir jos ribojimas galimas tik išimtiniais atvejais, kai tokia teise naudojama akivaizdžiai ne pagal jos socialinę paskirtį, darant žalą kitiems asmenims. Todėl įpareigojimas mokėti žyminį mokestį negali nepagrįstai apsinkinti į teismą besikreipiančio asmens padėties ar apskritai teisminę gynybą padaryti neįmanoma. Tai savo ruožtu mažintų bylininkų pasitikėjimą teismais, jų autoritetą visuomenėje, formuotų negatyvią nuomonę apie teismų veiklą.

Pasirinktos temos aktualumą atspindi ir finansinių ribojimų kreiptis į teismą problematikos gvildenimas tarptautiniu mastu. Savo poziciją šiuo klausimu yra išdėstęs Europos Žmogaus Teisių Teismas, siūlymus pateikęs Europos Tarybos Ministrų komitetas.

Paminėtina, kad 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojęs LR CPK Lietuvoje įnešė daug naujovių ir pasikeitimų dėl žyminio mokesčio, taip pat iškelė ir naujų klausimų teismų praktikai ir teisės doktrinai. Tačiau, nežiūrint žyminio mokesčio klausimo nagrinėjimo Lietuvos teismuose dažnumo bei aktualumo, jo reglamentavimo ir taikymo analizei teisės doktrinoje skirtas nedidelis dėmesys. Žyminio mokesčio institutas aptartas V. Valančiaus, V. Nekrošiaus ir kt. mokslininkų parengtame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaro „Bendrosios nuostatos“ I tome (2004)³, E. Laužiko, V. Mikelėno, V. Nekrošiaus vadovėlio „Civilinio proceso teisė“ I tome (2003)⁴, V. Nekrošiaus monografijoje „Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės Lietuvoje“ (2002)⁵. Detaliau šį institutą analizavo A. Driukas ir V. Valančius vadovėlio „Civilinis procesas: teorija ir praktika“ II

¹ Pajuodienė G. M. Mokesčių sistemos formavimas išsivysčiusiose šalyse. – V.: Lietuvos informacijos institutas, 1993. P. 4.

² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.

³ Valančius V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2004.

⁴ Laužikas E. ir kt. Civilinio proceso teisė. T.1. – Vilnius: Justitia, 2003.

⁵ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. - Vilnius: Justitia. 2002.

tome (2006)⁶. Daugiausia dėmesio žyminio mokesčio problematikai Lietuvoje skyrė R. Simaitis. Šis autorius paskelbė straipsnius temomis „Bylinėjimosi išlaidų atlyginimas įsigaliojus naujiesiems Civiliniam ir Civilinio proceso kodeksams (2003)⁷, „Kas mokės už teisingumą? Sudėtingesni bylinėjimosi išlaidų paskirstymo aspektai (2003)⁸, apgynė daktaro disertaciją tema „Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese” (2006)⁹, tuo pačiu pavadinimu išleido monografiją¹⁰. Savo darbuose autorius atskleidė žyminio mokesčio teorines ir praktines problemas, vertino ekonominę ir socialinę šiandieninę Lietuvą nustatyto žyminio mokesčio sistemos pagrįstumą, pateikė reikšmingų rekomendacijų dėl žyminio mokesčio taikymo.

Esant mokslinės literatūros stoka kyla problema nustatyti, ar Lietuvos teismų praktikoje yra tinkamai taikomos žyminį mokesčių reglamentuojančios LR CPK nuostatos. Teismų praktika aiškinant ir taikant žyminio mokesčio nuostatas, deja, nėra vienareikšmiška, taip pat dažnai pasigendama pagrįsto priimtų sprendimų argumentavimo. Todėl darbe bus skiriamas ypatingas dėmesys naujausios Lietuvos teismų praktikos analizei, pateikiamos svarbiausios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys.

Visos šios paminėtos aplinkybės patvirtina nagrinėjamos temos aktualumą bei šio darbo naujumą.

Magistro baigiamojo darbo **tyrimo objektas** – žyminio mokesčio teisinio reglamentavimo aiškinimo ir taikymo Lietuvos teismų praktikoje analizė, darbo **dalykas** – žyminio mokesčio reglamentavimo ir jo taikymo Lietuvos teismų praktikoje problematika. Dėl ribotos darbo apimties didesnis dėmesys bus teikiamas problematiškesnių, dviprasmiškų, nepakankamai aiškių teisės normų analizei.

Darbo tikslas – įvardinti aktualiausias žyminio mokesčio reglamentavimo problemas ir išanalizuoti su tuo susijusias Lietuvos teismų praktikos tendencijas.

Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1. atskleisti žyminio mokesčio sampratą ir reikšmę;
2. aptarti teisės normas, reglamentuojančias žyminio mokesčio institutą;
3. išanalizuoti teismų praktiką nagrinėjama tema;
4. išskirti žyminio mokesčio reglamentavimo ir jo taikymo Lietuvos teismų praktikoje problemas;
5. remiantis teismų praktika pasiūlyti galimus kai kurių problemų sprendimo būdus.

---

⁶ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. T.2 - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.

⁷ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimas įsigaliojus naujiesiems Civiliniam ir Civilinio proceso kodeksams // Teisė. 2003, Nr. 47.

⁸ Simaitis R. Kas mokės už teisingumą? Sudėtingesni bylinėjimosi išlaidų paskirstymo aspektai // Justitia. 2003, Nr. 1 – 2.

⁹ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S). – Vilnius, 2006.

¹⁰ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese: monografija. - Vilnius: Justitia, 2007.

Hipotezė. Žyminio mokesčio teisinis reglamentavimas nėra pakankamas, o tai sąlygoja netinkamą šio instituto taikymą Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Iškeltiems darbo uždaviniams įgyvendinti darbe naudojami analitinis, sisteminės analizės, dokumentų analizės, lyginamasis istorinis, loginės analizės, apibendrinimo metodai. *Analitinis* metodas – naudojamas atliekant teisinės literatūros, teisės aktų, Europos Žmogaus Teisių Teismo, Lietuvos teismų praktikos analizę. Naudojant *dokumentų analizės* metodą tiriama teisės aktai, teismų priimti sprendimai. *Sisteminės analizės* metodo pagalba sistemiškai išanalizavus atitinkamas teisės normas ir jų taikymą teismų praktikoje atskleidžiamos pagrindinės žyminio mokesčio reglamentavimo problemos. *Lyginamojo istorinio* metodo pagalba dabartinis žyminio mokesčio institutas lyginamas su jau nebegaliojančiuose teisės aktuose numatytu valstybės mokesčiu, vertinamas žyminio mokesčių teismų praktikos kitimas. Darbe naudojamas *loginės analizės* metodas padėjo išsiaiškinti žyminio mokesčio sąvokos reikšmę. *Apibendrinimo* metodas buvo taikomas analizuotai medžiagai apibendrinti, iškeltai hipotezei patikrinti bei galutinėms išvadoms formuoti.

Tyrimo šaltiniai. Darbe remiamasi monografijomis, proceso komentarų, moksliniais straipsniais, vadovėliais, teisės aktais, Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Lietuvos teismų praktika.

1. ŽYMINIO MOKESČIO SAMPRATA

1.1. Žyminio mokesčio sąvoka, tikslai ir reikšmė

Žyminis mokestis yra viena iš bylinėjimosi išlaidų rūšių, tačiau šio mokesčio sąvokos nei LR CPK, nei kituose teisės aktuose įstatymų leidėjas nėra pateikęs. Siekdami apibrėžti žyminio mokesčio sąvoką, visų pirma, aptarsime žyminio mokesčio reglamentavimą, žyminio mokesčio taikymo pagrindus, jo reikšmę.

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis žyminį mokestį, yra LR CPK. Žyminį mokestį reglamentuojančios teisės normos priklauso LR CPK bendrųjų nuostatų kategorijai (LR CPK VII skyrius „Bylinėjimosi išlaidos“), tačiau kai kurias šį mokestį aptariančias nuostatas galima aptikti ir kituose LR CPK skyriuose, skirtuose specifiniams civilinio proceso santykiams reglamentuoti: LR CPK XXII skyriuje „Dokumentinis procesas“, LR CPK XXIII skyriuje „Bylų dėl teismo įsakymo išdavimo nagrinėjimo ypatumai“, LR CPK V dalies „Ypatingoji teisena“ XXV skyriuje „Bendrosios nuostatos“. Taip pat kituose įstatymuose: Lietuvos Respublikos darbo kodekse¹¹, Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme¹², Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme¹³, Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme¹⁴ ir kituose. Šiam mokesčiui kaip *lex generalis* (lot. *bendrasis įstatymas*) turi būti taikomas ir Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas¹⁵. Šiame įstatyme numatyti mokesčio administravimo principai, apskaičiavimo, mokėjimo tvarka, jo gražinimas, įskaitymas ir kitos nuostatos.

LR CPK 80 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad žyminiu mokesčiu apmokamas kiekvienas ieškinys (pradinis ar priešieškinis), pareiškimas dėl ikisutartinių santykių, trečiojo asmens, pareiškusio savarankišką reikalavimą dėl ginčo dalyko, pareiškimas jau pradėtoje byloje, pareiškimas ypatingosios teisenos byloje. Atsižvelgiant į tai, kad žyminio mokesčio sumokėjimas už nurodytus procesinius dokumentus yra privaloma sąlyga siekiant pareikštų reikalavimų nagrinėjimo, R. Simaitis žyminį mokestį įvardija kaip „mokesčiu valstybei už teismo darbą“¹⁶ arba, kitaip tariant, valstybės nustatytu

¹¹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.

¹² Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 30-827.

¹³ Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 102-2317.

¹⁴ Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 65-1558.

¹⁵ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 63-2243.

¹⁶ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 36.

„teisingumo mokesčiu“¹⁷. Tačiau norint suvokti žyminio mokesčio svarbą civiliniame procese ir apskritai visoje mokesčių sistemoje, būtina atskleisti šio mokesčio tikslus.

Paminėtina, kad valstybės veiklai ir jos funkcijoms vykdyti būtini finansiniai ištekliai. Svarbiausias finansinių išteklių šaltinis yra valstybės pajamos, kurias sudaro mokesčių mokėtojų į valstybės biudžetą sumokami įvairūs mokesčiai ir kitos įmokos. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 2 straipsnyje terminas „mokestis“ apibrėžiamas kaip „mokesčio įstatyme mokesčio mokėtojui nustatyta pinigine prievolė valstybei, kad būtų gauta pajamų valstybės (savivaldybės) funkcijoms vykdyti“¹⁸. Žyminis mokestis taip pat patenka į valstybės biudžetą ir perskirstomas jos reikmėms, kaip ir visi kiti mokesčiai. Todėl galima spręsti, kad vienas pagrindinių įstatymų leidėjo žyminiam mokesčiui numatytų tikslų ir yra padengti tam tikrą valstybės išlaidų, skirtų teismams finansuoti, dalį.

Profesorius V. Mačys yra pasakęs, kad „civilinių bylų apmokėjimas remiasi tuo, kad valstybė moka teisėjams algas išdo lėšomis, o tos lėšos imamos iš mokesčių, kuriais apkrauti yra visi piliečiai. Bylas teismuose kelia tik nedidelė piliečių dalis; užtat jie ir verčiami yra gražinti valstybės išdui bent dalį išlaidų, teismams laikyti skiriamų“¹⁹. Tokios nuomonės laikomasi ir kitų autorių darbuose pažymint, kad nors valstybė turi teisių gynimo monopolį, teisinė gynyba (plačiaja prasme) nėra ir negali būti suteikiama nemokamai²⁰. Visiškas teisingumo vykdymo sistemos finansavimas taptų valstybei nepakeliama našta.²¹

Pastebėtina, kad pajamų, gautų iš žyminio mokesčio, ir išlaidų, skirtų teismams finansuoti, santykis skirtingose Europos valstybėse yra labai įvairus²² (žr. 1 diagramą). Pajamos, gautos iš žyminio mokesčio vidutiniškai sudaro apie 26 procentus visų teisingumo vykdymo išlaidų. Daugiau kaip trečdalį šių išlaidų žyminis mokestis padengia Makedonijoje, Slovakijoje, Juodkalnijoje, Serbijoje, Danijoje, daugiau kaip pusę – Turkijoje, o Maltoje surenkama žyminio mokesčio suma beveik prilygsta išlaidų, skirtų teismams finansuoti, sumai. Šiame kontekste išsiskiria Austrija, kurioje žyminio mokesčio perteklius, lyginant su visomis teisingumo vykdymo išlaidomis, sudaro beveik 11 procentų.

Lietuvoje šio mokesčio santykinė dalis tarp visų nacionalinių pajamų nėra didelė. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis, per metus surenkama vidutiniškai 25,456 mln. litų

¹⁷ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P.45.

¹⁸ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 63-2243

¹⁹ Mačys V. Civilinio proceso paskaitos. - Kaunas: Teisių fakulteto leidinys, 1924. P. 142.

²⁰ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T.2. P. 301.

²¹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. - Vilnius: Justitia, 2003. T.1. P 334.

²² Europos teisingumo sistemų vertinimo 2008 m. ataskaita, 2010 m.

http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2010/JAREport2010_GB.pdf

žyminio mokesčio²³, o tai sudaro apie 13,4 procento išlaidų teismams ir tik apie 0,13 procento visų valstybės biudžeto pajamų (žr. 2 diagramą).

Tačiau žyminis mokestis negali būti nagrinėjamas ir vertinamas vien tik fiskaliniu aspektu, t.y. atsižvelgiant į finansines įplaukas, kurios gaunamos į valstybės biudžetą.

Teisės doktrinoje bei teismų praktikoje nurodoma ir daugiau argumentų dėl žyminio mokesčio reikšmingumo. Štai Lietuvos apeliacinis teismas pažymi, kad žyminis mokestis be bylinėjimosi išlaidų padengimo funkcijos atlieka prevencinę funkciją, t. y. verčia asmenį pagalvoti apie reiškiamų reikalavimų arba atsikirtimų į juos teisėtumą, pagrįstumą, jų patenkinimo galimybes, taip netiesiogiai užkerta galimybę nepagrįstiems reikalavimams reikšti. Taip pat jis skatina šalis ieškoti taikių ginčų sprendimo būdų²⁴.

Neginčytina, kad piktnaudžiavimas procesu daro didžiulę žalą kitai proceso šaliai. Atsakovai, gindamiesi nuo nepagrįstų reikalavimų, patiria neigiamų emocijų, yra priversti eikvoti savo lėšas, laiką. Be to, neužkirtus kelio galimybei teismo procesą naudoti nesąžiningai, priešingai jo tikslams, mažėja pasitikėjimas teismais. Anot V. Mikelėno, į teismo procesą negalima žiūrėti kaip į žaidimą ar sąskaitų suvedimą²⁵. Todėl įstatymų leidėjas, gindamas ne tik ieškovo, bet ir atsakovo interesus, žyminį mokestį įtvirtino kaip savotišką saugiklį kreipiantis į teismą reikšti aiškiai nepagrįstus reikalavimus. Toks įstatymų leidėjo siekis atsispindi ir kalbant apie žyminio mokesčio sumokėjimą taikant laikinas apsaugos priemones. Teismų praktikoje patvirtinama, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymas prieš iškeliant bylą reiškia pareiškėjo tam tikro pranašumo įgijimą. Galimi atvejai, kai pareiškėjas laikinųjų apsaugos priemonių taikymu siekia, visų pirma, paveikti atsakovą, kadangi laikinosios apsaugos priemonės jam visuomet sukelia tam tikrus suvaržymus, bet neketina su juo bylinėtis. Tuomet asmens, kurio atžvilgiu taikomos apsaugos priemonės, teisėms iškyla didelė grėsmė.²⁶ Taigi, įstatymų leidėjas, siekdamas užkirsti kelią tokiam piktnaudžiavimui procesine teise, numatė pareiškėjui, prašančiam laikinųjų apsaugos priemonių taikymo iki ieškinio padavimo, pareigą sumokėti pusę LR CPK 80 straipsnyje numatyto žyminio mokesčio, kuris jam nebus gražintas, jeigu ieškinys atsakovui nebus pareikštas, išskyrus atvejus, kai ieškinys nepareiškiamas ne dėl suinteresuoto asmens kaltės.

²³ Nacionalinio biudžeto vykdymo duomenys http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudzeto_pajamos/nacionalinis_biudzetas [žiūrėta 2011 02 18]

²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės mėn. 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-790/2010; 2011 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-144/2011 ir kt.

²⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T.1. P 197

²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-756/2011.

Žyminis mokestis taip pat skatina šalis ginčus spręsti alternatyviais teisiniu nagrinėjimui būdais, rinktis supaprastintas teismines procedūras²⁷, o tai savo ruožtu mažina teismų darbo krūvį. Naujajame LR CPK įtvirtinta galimybė iš dalies grąžinti žyminį mokestį sudarius taikos sutartį yra svarus argumentas ginčus užbaigti abipusiu sutarimu. Taikaus ginčo išsprendimo nauda akivaizdi tiek psichologiniu, tiek ekonominiu aspektu. V. Nekrošius pastebėjo, kad pati blogiausia, bet atitinkanti įstatymo nustatytus minimalius standartus, tarp šalių sudaryta taikos sutartis yra daug geresnis bylos išnagrinėjimo rezultatas nei pats geriausias teismo sprendimas, kuriuo byla išsprendžiama iš esmės²⁸. Taikiai išsprendus ginčą taip pat taupomas teismo, proceso šalių laikas, mažinamas teismų darbo krūvis, mažėja šalių bylinėjimosi išlaidos, sumažėja galimybė ginčams kilti ateityje.

Taigi, įvertinę teisinį reglamentavimą, teisės doktrinoje ir teismų praktikoje šiam institutui keliamus tikslus, galime teigti, kad *žyminis mokestis* – tai proceso įstatymo nustatyta pinigų suma, kurią procesą iniciavęs asmuo sumoka valstybei už pareikšto reikalavimo (pareikštų reikalavimų) nagrinėjimą, skirta reguliuoti procesinį dalyvių elgesį, apsaugoti asmenį, prieš kurį inicijuojamas procesas, nuo neigiamų padarinių, kartu asmeniui, inicijavusiam procesą (ieškovui), perkelti dalį valstybės vykdomo teisingumo išlaidų.

Tačiau šiame darbe tikslinga atskleisti ir teisės doktrinoje išsakytas priešingas nuomones, anot kurių, žyminiam mokesčiui teisiniame procese nepagrįstai suteikiama tokia svarbi reikšmė. Pasak R. Simaičio, „atsižvelgiant į tarptautiniu ir nacionaliniu mastu nuolat skelbiamą pasiryžimą plėtoti ir veiksmingiau užtikrinti prigimtinių žmogaus teisių įgyvendinimą pagal technikos ir ekonomikos pažangos atveriamas galimybes, XXI a. kalbos apie poreikį reikalauti iš bylininkų bent iš dalies mokėti už teisingumo vykdymo „paslaugą“ gali būti vertinamos kaip anachronizmas, kuris nedera su šiuolaikine vertybine orientacija – teisinės valstybės idėjos ir civilizuotų, nesmurtinių konfliktų sprendimo būdų propagavimu, išskirtine pagarba teisei (ir faktiškai galimybei) kreiptis į teismą.“²⁹ R. Simaitis taip pat pažymi, kad žyminio mokesčio mažinimo ar atsisakymo politika ne tik, kad pagerintų teismo prieinamumą neturtingiems bylininkams ir padėtų spręsti kai kurias faktinio bylininkų nelygiateisiškumo problemas, bet dar galėtų ir sutaupyti nemažai teismų darbo laiko, skiriamo žyminiam mokesčiui administruoti³⁰. Siūlymas mažinti arba apskritai atsisakyti žyminio mokesčio pateikiamas ir parengtoje

²⁷ Pvz., LR CPK 80 str. numatyta, kad dokumentinio proceso tvarka nagrinėjamosiose bylose mokama pusė sumos, mokėtinos už ieškinį, bet ne mažiau kaip dvidešimt litų; teismo įsakymo išdavimo bylose – vieno šimto litų žyminis mokestis.

²⁸ Nekrošius V. Civilinio proceso tikslai: nustatyti tiesą ar sutaikyti šalis? // Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir Centrinėje Europoje. Konferencijos medžiaga. Vilnius, 2005 P. 16.

²⁹ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P 89-90

³⁰ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 102.

Lietuvos išlaidų skaidrumo tyrimo ataskaitoje. Minėtos ataskaitos rengėjų nuomone, finansinė našta, kurią patiria bylininkai yra neproporcinga valstybės gaunamai finansinei naudai³¹.

Sutinkame, kad reikalavimas, kreipiantis į teismą mokėti žyminį mokestį, turi ir kitą - neigiamą pusę. Dideli žyminio mokesčio tarifai gali būti laikomi net valstybinio reketo forma³². Nustačius nepagrįstai didelį mokesčio dydį, vidutines pajamas gaunančiam asmeniui kreiptis į teismą gali būti per brangu, o teisminis nagrinėjimas tokiu atveju taptų tik turtingųjų privilegija. Taigi, mažinti teismų darbo krūvį, didinant mokesčius, nėra teisinga priemonė neturtingų bylininkų atžvilgiu. Tai galimai sudarytų prielaidas pažeisti teisminės gynybos prieinamumo principą. O ši konstitucinė teisė turėtų būti ribojama tik išimtiniais atvejais.

Nesuklystume ir pasakydami, kad asmenį nepagrįstai kreiptis į teismą paprastai sulaiko ne žyminio mokesčio dydis, o ginčą pralaimėjus, numatyta pareiga atlyginti tiek savo, tiek kitos proceso šalies patirtas išlaidas (atlygį advokatui, padengti išlaidas liudytojams, ekspertams, procesinių dokumentų įteikimo išlaidas ir pan.), kurios ir sudaro pagrindinę bylinėjimosi išlaidų dalį. Be to, LR CPK 95 straipsnyje numatyta, kad šalis, kuri nesąžiningai pareiškė nepagrįstą ieškinį (apeliacinį, kasacinį skundą) arba sąmoningai veikė prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, gali būti teismo įpareigota ne tik atlyginti kitai šaliai jos patirtus nuostolius, bet gali būti asmeniui paskirta iki 20 000 Lt bauda. Ši priemonė pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vis labiau išplėtojamą doktriną suteikia galimybę piktnaudžiavimui procesu užkirsti kelią iškart, kai tik su juo susiduriama³³.

Teisinėje literatūroje bandoma paneigti nuomonę ir dėl žyminio mokesčio įtakos sudaryti taikos sutartį, teigiant, kad “pralaimėjęs moka” principas skatina atsakovą skirti didesnę dėmesį savo gynybai ir skatina daugiau bylinėtis nei siekti taikaus susitarimo ar ieškoti kitų būdų pasiekti kompromisą³⁴.

Tenka pripažinti, kad tai tik svarstymai ir, nesant atliktų detalesnių tyrimų šia tema, nuneigti žyminio mokesčio reikšmingumą būtų per daug drąsu. Juolab, analizuojant kitų Europos valstybių praktiką, matyti, kad tik nedaugelis iš jų (pavyzdžiui, Prancūzija, Ispanija, Liuksemburgas) išdrįso atsisakyti mokesčio teismams. Kitos valstybės, pavyzdžiui, Latvija, priešingai – linkusios žyminio mokesčio tarifus dar padidinti. Tačiau reikia sutikti, kad žyminis mokestis daro tiesioginę įtaką įgyvendinant teisę į teisminę gynybą. Todėl toliau darbe aptarsime šios teisės turinį bei jos santykį su žyminiu mokesčiu.

---

³¹ Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union. https://e-justice.europa.eu/contentPresentation.do?plang=lt&idCountry=lt&idTaxonomy=37&member=1&vmac=dQmb1dpGLxXv5a3UVJMFF8Zi77jp549WW2cHIFT3oYTsisUobRi4aqa7KpOQli-CL8pwj1X3PBsf7Jyg3n_i2gAAG_kAAAH0 [žiūrėta 2010 12 09]

³² Mikelėnas V. Civilinis procesas. D. 1. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1997, P. 264.

³³ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 101.

³⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo. Grupės ieškinio taikomasis mokslinis tyrimas. Vilnius: 2008. P. 40.

1.2. Žyminio mokesčio taikymo įtaka teisei į teisminę gynybą

Galimybė apginti pažeistas teises yra viena iš svarbiausių asmens teisių garantijų. Jos reikšmingumas pripažįstamas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu. Asmens galimybė apginti pažeistas teises ir laisves įtvirtinta 1948 m. gruodžio 10 d. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos³⁵ 8 straipsnyje, 1966 m. gruodžio 16 d. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto³⁶ 14 straipsnio 1 punkte, 1950 m. lapkričio 4 d. priimtose Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos³⁷ 6 ir 13 straipsniuose. Daugelyje valstybių teisė į teisminę gynybą įtvirtinta ir konstituciniu lygmeniu. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmuo, kurio teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą³⁸. Ši teisė detalizuojama LR CPK 5 straipsnio 1 dalyje bei Lietuvos Respublikos teismų įstatymo³⁹ 4 straipsnyje.

Konstitucinis Teismas, pabrėždamas teisės į teisminę gynybą svarbą, 1997 m. spalio 1 d. nutarime pažymėjo, kad „neginamos žmogaus teisės ir laisvės taptų beprasmės, jeigu nebūtų atsižvelgiama į visuotinę taisyklę *ubi jus ibi remedium*: jei įstatymas suteikia teisę, jis duoda ir priemonę jai apginti. <...>. Viena iš pagrindinių žmogaus teisių gynybos garantijų yra jo teisė kreiptis į teismą. Šios teisės įgyvendinimą lemia paties asmens suvokimas, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos“.⁴⁰ Taip pat Konstitucinis Teismas, pasisakydamas dėl šios konstitucinės normos, savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad teisė kreiptis į teismą yra absoliuti ir ši teisė negali būti dirbtinai suvaržoma arba negali būti dirbtinai pasunkinama ją įgyvendinti. Asmens teisės turi būti ne formaliai, o realiai ir veiksmingai ginamos tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų ar pareigūnų neteisėtų veiksmų.⁴¹

Teisė pačiam asmeniui savo jėgomis ginti pažeistas teises įstatyme numatoma tik išimtiniais atvejais, kadangi vyraujant savigynai galima viešosios tvarkos ir rimties pažeidimų, savitarpio sąskaitų suvedinėjimo, anarchijos grėsmė. Viešoji tvarka ir rimtis valstybėje gali būti užtikrinta tik tuomet, kai civilinės teisės ginamos iš anksto valstybės įstatymų nustatyta tvarka, profesionalių valstybės institucijų, o valstybės suteikiama subjektinių teisių apsauga yra greita ir efektyvi.⁴²

Nesuklystume pasakydami, kad daugeliui asmenų, nors ir suvokiančių, jog vienintelė jų pažeistų teisių ir įstatymų saugomų interesų gynimo forma yra teisminė, kreiptis į teismą dėl tam tikrų finansinių ribojimų yra gan sudėtinga. V. Nekrošius, įvertinęs šios problemos reikšmingumą, taip pat teigia, jog per

³⁵ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III) // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.

³⁶ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.

³⁷ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.

³⁹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 91-2289.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas byloje Nr. 7/04-8/04.

⁴² Miškinis P. Savigyna Lietuvos civilinėje teisėje // Jurisprudencija, 2002 m. Nr. 28 (20). P. 20-21.

didelis žyminis mokestis gali ne tik atbaidyti asmenį kreiptis į teismą, teisminės gynybos bei versti jį ieškoti kitų, pigesnių, tačiau ne visada teisėtų savo pažeistos teisės gynybos būdų, bet dėl grynai finansinių problemų praktiškai užkirsti jam kelią pasinaudoti teismine gynyba.⁴³ Todėl kyla klausimas, jeigu teisė kreiptis į teismą laikytina absoliučia teise, ar reikalavimas mokėti žyminį mokestį kreipiantis teisinės gynybos apskritai yra galimas šios teisės atžvilgiu?

Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje dėl teisės kreiptis į teismą absoliutumo išreiškiama kitokia pozicija. Europos Žmogaus Teisių Teismas ne vienoje byloje yra akcentavęs, kad teisė į teismą nėra absoliuti. Valstybės gali nustatyti šios teisės ribojimus tiek, kiek šie ribojimai nepažeidžia pačios teisės esmės, yra pagrįsti teisėtu tikslu ir priemonėmis, kurių imamasi, yra proporcingos šiam tikslui⁴⁴. Vėlesnėse bylose taip pat pabrėžiama, kad teisės į teismą prigimtis reikalauja teisinio reguliavimo ir tam tikri jos ribojimai gali būti pateisinami⁴⁵.

Europos Žmogaus Teisių Teismas iš esmės šias nuostatas atkartuoja pasisakydamas ir dėl finansinių ribojimų suderinamumo su Europos Žmogaus Teisių Konvencija. Byloje *Kreuz v. Lenkija* Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, kad atitinkami ribojimai galimi siekiant užkirsti kelią piktnaudžiauti procesu ar užtikrinti teisingumo administravimą, tačiau tokie ribojimai neturėtų suvaržyti ar susilpninti asmens teisės į teismą tokiu būdu ar apimtimi, kad būtų pažeista šios teisės esmė. Siekiant nustatyti, ar tokie apribojimai netrukdo asmeniui kreiptis į teismą, būtina įvertinti aplinkybių visumą, t.y. sumos dydį, pareiškėjo galimybes sumokėti tokius mokesčius, ar pareiškimas teikiamas pirmos instancijos ar apeliacinės instancijos teismui ir panašiai. Be to, valstybė tam tikrais atvejais turi imtis ir aktyvių veiksmų – suteikti pareiškėjui valstybės garantuojamą teisinę pagalbą arba atleisti nuo žyminio mokesčio mokėjimo⁴⁶.

Šioje byloje išsakyta Europos Žmogaus Teisių Teismo pozicija leidžia daryti išvadą, kad nors teisė į teismą nėra absoliuti, o tam tikri finansiniai ribojimai negali būti pripažinti *per se* nesuderinamais su šia teise, tačiau neginčytina, jog teisė į teismą privalo realiai egzistuoti. Byloje *Airey v. Airija* Europos Žmogaus Teisių Teismas, pabrėždamas teisminės gynybos realumo kriterijų, pažymėjo, kad Europos Žmogaus Teisių Konvencijos paskirtis yra garantuoti konkrečias ir efektyvias teises, o ne teorines ar iliuzines. Tai ypač sakytina apie teisę kreiptis į teismą, atsižvelgiant į ypatingą vietą, kurią teisė į teisingą teismą užima demokratinėje visuomenėje.⁴⁷

⁴³ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia. 2002. P. 104.

⁴⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1985 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje *Ashingdane v. United Kingdom* ir kt.

⁴⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. spalio 28 d. sprendimas byloje *Osman v. United Kingdom*, 1998 m. liepos 10 d. sprendimas byloje *Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. United Kingdom* ir kt.

⁴⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Kreuz v. Poland*.

⁴⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Airey v. Airija*.

Žmogaus teisių gynimu besirūpinančios organizacijos, atsižvelgdamos į tai, jog teismo mokesčiai gali būti kliūtimi teisingumui įgyvendinti, ragina valstybes užtikrinti veiksmingą teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą, reformuojant mokesčių už teisingumą sistemas. Europos Tarybos Ministrų komiteto priimtų rekomendacijų Nr. R (81)7 „Dėl priemonių, lengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“ 11 punkte nurodyta, kad iš šalies negali būti reikalaujama sumokėti jokios pinigų sumos valstybės naudai kaip sąlygos pradėti teisminį nagrinėjimą, kuris, atsižvelgiant į dalyko esmę, yra nepagrįstas. Be to, minėtų rekomendacijų 12 punkte siūloma, jei tik įmanoma, mažinti mokesčius arba juos apskritai panaikinti.⁴⁸ Taip pat Europos Tarybos Ministrų komiteto Rezoliucijoje 78(8) įtvirtintas principas, kad niekam neturėtų būti dėl ekonominių priežasčių atimta galimybė siekti, kad jo teisės būtų apgintos teisme, nagrinėjant civilinius, komercinius, administracinius, socialinius ir fiskalinius klausimus⁴⁹.

Lietuvoje šia linkme žengta priimant naująjį LR CPK. Jame buvo reformuota daugelis žyminio mokesčių reglamentuojančių nuostatų, kurios, autorės nuomone, užtikrina efektyvesnę asmens teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą. Visų pirma, naujame LR CPK imtasi priemonių supaprastinti žyminio mokesčių tarifų sistemą. Antra, numatyta mažesni žyminio mokesčio, mokėtino turtiniuose ginčiuose, dydžiai. Be to, jie yra diferencijuojami priklausomai nuo ieškinio sumos ir numatoma maksimali mokėtino žyminio mokesčio suma.

Reikšmingos teisės kreiptis užtikrinimo garantijos yra žyminio mokesčio lengvatų įtvirtinimas LR CPK. Šių nuostatų pagalba siekiama įtvirtinti lankstesnę žyminio mokesčio politiką ir taip užtikrinti teisės kreiptis į teismą efektyvumą. LR CPK 83 straipsnis numato galimybę pareiškėjus visiškai atleisti nuo žyminio mokesčio, taip pat suteikia teismui diskrecijos teisę, atsižvelgiant į asmenų turtinę padėtį, iš dalies atleisti nuo žyminio mokesčio arba žyminio mokesčio sumokėjimą atidėti iki sprendimo (nutarties) priėmimo (LR CPK 84 straipsnyje).

Apibendrinant šią dalį galima teigti, kad žyminio mokesčio nustatymas pats savaime negali būti laikomas pažeidžiančiu teisę į teisminę gynybą, tačiau kita vertus, žyminio mokesčio institutas negali būti sureikšminamas taip, kad būtų nepagrįstai susiaurinta teisė kreiptis į teismą ar neleidžiama tinkamai naudotis teisminės gynybos priemonėmis. Detaliau žyminio mokesčio instituto ypatumus bei esmines šio instituto taikymo problemas Lietuvoje aptarsime kituose šio darbo skyriuose.

---

⁴⁸ Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. (81) 7 „Dėl priemonių, lengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“. [http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/\(81\)7.doc](http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/(81)7.doc) [žiūrėta 2011-02-17].

⁴⁹ Europos Tarybos Ministrų komiteto rezoliucija Nr. (78) 8 “Dėl teisinės pagalbos ir konsultavimo” <https://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=596380&SecMode=1&DocId=662254&Usage=2> [žiūrėta 2011 02 17].

2. ŽYMINIO MOKESČIO DYDIS IR JO NUSTATYMO TVARKA

2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusiame LR CPK įstatymų leidėjas įvedė nemažai naujovių dėl žyminio mokesčio dydžio ir jo apskaičiavimo tvarkos. Naujajame LR CPK numatyta, jog turtiniuose ginčiuose, nagrinėjamuose bendraja tvarka, žyminis mokestis diferencijuojamas atsižvelgiant į ieškinio sumą :

- iki vieno šimto tūkstančių litų – 3 procentai, bet ne mažiau kaip penkiasdešimt litų;
- nuo didesnės kaip vienas šimtas tūkstančių litų sumos iki trijų šimtų tūkstančių litų – trys tūkstančiai litų plus 2 procentai nuo ieškinio sumos, viršijančios vieną šimtą tūkstančių litų;
- nuo didesnės kaip trys šimtai tūkstančių litų sumos – septyni tūkstančiai litų plus 1 procentas nuo ieškinio sumos, viršijančios tris šimtus tūkstančių litų. Tačiau visais atvejais numatytas bendras žyminio mokesčio dydis esant turtiniams ginčams negali viršyti 30000 litų.⁵⁰

Kituose ginčiuose nustatytas iš esmės vienas paprastojo žyminio mokesčio tarifas (100 Lt). Kai kurių ypatumų dėl žyminio mokesčio dydžio nustatymo LR CPK numatyta teismo įsakymų išdavimo ir dokumentinio proceso tvarka nagrinėjamosiose bylose. Taip pat įtvirtinta, jog už apeliacinius ir kasacinius skundus mokamas tokio paties dydžio žyminis mokestis, koks mokėtinas paduodant ieškinį. Tuo tarpu, pagal galiojusį CPK žyminis mokestis turtiniuose ginčiuose buvo 5 procentai ir nebuvo diferencijuojamas, o bylinėjantis instancine tvarka, už apeliacinę instanciją buvo mokamas perpus mažesnis žyminis mokestis. Toks reglamentavimas teisės doktrinoje laikytas ydingu. Pasak kai kurių mokslininkų, pirmiausia santykinai didelis žyminis mokestis riboja asmens galimybę kreiptis į teismą, ypač tuomet, kai reiškiamas ieškinys dėl didelių sumų. Antra, žyminio mokesčio mažinimas bylai judant į aukštesnę teismo instanciją reiškė netiesioginį valstybės nepasitikėjimą žemesnės instancijos teismais, asmenų skatinimą skusti teismų sprendimus.⁵¹

Taip pat teisės doktrinoje pažymima, jog Lietuvoje iki 2003 m. sausio 1 d. galiojusiame CPK žyminis mokestis ne tik, kad neatitiko procesinės logikos dėsnių, teismo instancijų esmės, nebuvo subalansuotas ir protingas, bet ir pati žyminio mokesčio nustatymo politika buvo gana paini.⁵²

Tačiau pastebėtina, kad ir priėmus naująjį LR CPK teisės normos dėl žyminio mokesčio dydžio nustatymo liko gana lakoniškos ir neišsamios, o jų taikymas vis dar yra gan problemiškas. Todėl šioje dalyje analizuosime, autorės nuomone, dviprasmiškesnius žyminio mokesčio dydžio nustatymo aspektus, ypatingą dėmesį skiriant Lietuvos teismų praktikai taikant šį institutą.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.

⁵¹ V.Nekrošius. Naujasis Civilinio proceso kodeksas ir bendrojo proceso pirmosios instancijos teisme reformos pagrindiniai bruožai. // Teisė. Nr. 44. P. 107.

⁵² Ten pat.

2.1. Žyminio mokesčio rūšys

LR CPK nustatytas žyminio mokesčio diferencijavimas atsižvelgiant į tai, koks mokestis – proporcinis ar paprastas (fiksiuotas), yra taikomas, t. y. proceso įstatyme įtvirtinta mišrioji – proporcinio ir paprastojo mokesčio sistema. LR CPK numatyta, kad turtiniuose ginčiuose turi būti mokamas proporcinis žyminis mokestis (LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punktą), o neturtiniuose – fiksuotas LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytas žyminis mokestis. Todėl visų pirma, remiantis teismų praktika ir teisės doktrina išsiaiškinsime, koks ginčas laikomas turtiniu bei kokiais kriterijais remiantis taikomas paprastas bei proporcinis žyminis mokestis.

Sąvoka „turtinis ginčas“ teisės doktrinoje ir teismų praktikoje aiškinama, kaip reiškianti ginčą dėl turto arba ginčą, tiesiogiai susijusį su turto⁵³. Tačiau ne visada turtiniuose ginčiuose pareikštas ieškiny s gali būti išreikštas pinigų suma. Taigi, kaip šie ieškiniai būtų apmokestinami?

R. Simaičio siūlymu, jeigu ginčas yra dėl turto ar tiesiogiai su juo susijęs ir to ginčo vertę galima nustatyti taikant įstatyme nurodytas turtinio ginčo įkainojimo taisykles, turi būti taikomas proporcinis žyminis mokestis (LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punktą), o visais kitais - paprastas žyminis mokestis (LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 2 punktą).⁵⁴ Teismų praktikoje taip pat pažymima, jeigu turtinis reikalavimas pagal LR CPK 85 straipsnio taisykles negali būti įvertintas pinigais, jis laikomas turtiniu neįkainotinu ginču ir toks ieškiny s apmokestinamas paprastuoju žyminiu mokesčiu.⁵⁵

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje dėl turtinių ir kitų ginčų, jų įkainojimo akcentuojama, kad ginčo įkainojimo klausimas sprendžiamas priklausomai nuo ieškiniu siekiamų ir ginčo sprendimu sukuriamų teisinių padarinių⁵⁶, t.y. ar sprendimas sukurs kokius nors apskaičiuojamus turtinius praradimus ieškinio patenkinimo ar atmetimo atveju ar ne. Pagal tai išskiria turtinius ir neturtinius reikalavimus ir su jais sieja žyminio mokesčio tarifų taikymą. Koks reikalavimas pareiškiamas - turtinis ar neturtinis, priklauso ir nuo paduoto ieškiny s rūšies bei dalyko.

Reikia paminėti, kad ieškiniai pagal procesinį tikslą skirstomi į ieškiny s dėl priteisimo, ieškiny s dėl pripažinimo ir ieškiny s dėl teisinių santykių modifikavimo. Viena iš ieškiny s dėl priteisimo ypatybių ta, jog jų patenkinimo atveju bylą laimėjusi šalis turi teisę pagal LR CPK VI dalies taisykles reikalauti vykdyti teismo įsiteisėjusį ir savanoriškai neįvykdytą sprendimą priverstine tvarka. Tokiu atveju bylą laimėjusi proceso šalis (išieškotojas) įgyja galimybę pagal jam palankų teismo sprendimą tikėtis gauti

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-381/2008.

⁵⁴ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 116-117.

⁵⁵ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-88-467/2011.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 27 d. nutartis civilinėse bylose Nr.3K-3-334/2009.

turtinę naudą iš bylą pralaimėjusios šalies (skolininko). Dėl šios priežasties už ieškinyje pareikštą reikalavimą dėl priteisimo paprastai reikalaujama sumokėti žyminį mokestį kaip už turtinio reikalavimo nagrinėjimą.⁵⁷

Kalbant apie ieškinius dėl pripažinimo paminėtina, kad neatsižvelgiant į tai, ar ieškiniai dėl pripažinimo yra pozityvūs, ar negatyvūs, jų dažniausia nereikia vykdyti priverstine tvarka. Šiais ieškiniiais siekiama konstatuoti teisių ar pareigų, arba teisinio santykio, jo dalies buvimą ar nebuvimą. Todėl nustatant, ar pareikšti ieškiniai dėl pripažinimo gali būti priskirti turtiniams reikalavimams, svarbi sąlyga – restitucijos taikymo galimybė. Jeigu reiškiamas ieškinyje dėl pripažinimo ir taikoma restitucija, laikoma, kad pareikštas turtinio pobūdžio reikalavimas, už kurio nagrinėjimą turi būti sumokėtas proporcinis žyminis mokestis (LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punktas). „Ieškovas kartu su reikalavimu dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu prašydamas teismo taikyti restituciją, t. y. teisinius padarinius, kylančius sandorio pripažinimo negaliojančiu atveju, siekia turtinės naudos, nes, patenkinus tokį ieškinį ir pritaikius restituciją, pasikeistų turto, kuris yra sandorio dalykas, savininkas“⁵⁸. Be to, vienas iš argumentų, tokiu atveju reikalavimą pripažįstant turtiniu, yra tai, kad restitucijos taikymo atveju įmanoma įvertinti priteistiną turtą ar priteistinas lėšas. Tuo tarpu, kai pareiškiant ieškinį dėl pripažinimo neprašoma ar nėra pagrindo taikyti restituciją, ieškinyje paprastai pripažįstamas neturtinio pobūdžio, kadangi jo patenkinimo atveju tik konstatuojamas faktas, o ieškovas savaime negauna turtinės naudos⁵⁹. Paprastas žyminis mokestis taikomas sprendžiant dėl neįvykdytų ar tariamų sandorių pripažinimo negaliojančiais, taip pat bylose dėl sandorių pripažinimo galiojančiais⁶⁰. Deja, ši teismų praktikoje suformuluota taisyklė pasitvirtina ne visada. Nepaisant to, kad kilęs ginčas dėl pripažinimo ir ieškiniu nėra prašoma priteisti pinigų ar kito turto, jis gali būti pripažintas turtiniu ir už jį reikalaujama sumokėti žyminį mokestį apskaičiuotą pagal proporcinio žyminio mokesčio skaičiavimo taisyklės. Kaip pavyzdį galime pateikti ieškinius dėl garantijos ir laidavimo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis. Paminėtina, kad teisės doktrinoje su tokiu šių ieškinių apmokestinimu nėra sutinkama, kadangi, prašant garantijos ar laidavimo sutartį pripažinti negaliojančia, paprastai pagal šias sutartis dar nėra įvykdyti įsipareigojimai. Taigi ieškiniu nereikalaujama nei priteisti kokios nors sumos, nei kokio nors turto⁶¹. Be to, kategoriškai teigiama, kad šie ieškiniai nesusiję su daiktinėmis teisėmis, todėl kad ir kaip kūrybiškai būtų mėginama aiškinti LR CPK 85 straipsnį, pagal jame nustatytas teisės normas ieškiniu dėl garantijos ar laidavimo

⁵⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1441/2010.

⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1353/2009.

⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-221/2006; 2006 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-144/2006.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334/2009.

⁶¹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003. T.1. P. 340.,

sutarties pripažinimo negaliojančiomis negalima įkainoti.⁶² Tačiau praktika formuojasi priešinga išsakytoms nuomonėms linkme. Štai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje byloje, kilus ginčui dėl reikalavimo laidavimo sutartis pripažinti negaliojančiomis, nurodė, kad laidavimo sutartimi laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai išsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės. Laiduotojas tokiu atveju prisiima turtinius išsipareigojimus, todėl laidavimo sutarčių pripažinimas negaliojančiomis pripažįstamas turtiniu reikalavimu.⁶³ Pripažinus negaliojančiomis laidavimo sutartis, laiduotojas netektų prievolės kartu su kredito gavėju solidariai įvykdyti kredito gavėjo prievolių pagal sutartį, t.y. būtų nugincytas jų turtinės prievolės egzistavimas (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.81 straipsnio 1 dalis).⁶⁴ Be to, pinigų suma už kurią laiduotojas prisiėmė išsipareigojimus ir kurią kredito davėjui pareikalavus jis privalėtų solidariai gražinti, laikytinas konkrečiu įkainojamu turtu.⁶⁵

Kitoje byloje, sprendžiant klausimą dėl lizingo sutarčių pripažinimo galiojančiomis, Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, kad atmetus ieškinį, ieškovui liktų pareiga gražinti turtą, t. y. liktų turtinė pareiga, o ieškinio tenkinimo atveju teismo sprendimu būtų panaikinta atsakovo teisė reikalauti perduoti turtą. Taigi sprendimas šio ginčo atveju sukurtų aiškias turtines pasekmes, neatsižvelgiant į tai, kad vėliau vykdant lizingo sutartis mokėjimai turės būti atliekami⁶⁶.

Nuo to, ar bus gauta turtinė nauda patenkinus ar atmetus ieškinį teismų praktikoje siejamas žyminio mokesčio įkainojimas ir pareiškus reikalavimą dėl teisinių santykių modifikavimo. Štai vienoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad tuo atveju, kai ieškiniu prašoma pakeisti šalių sutarties sąlygas, susijusias su tarpusavio mokėjimų ar atsiskaitymų dydžiu, tokių sutarties sąlygų modifikavimas keičia sutarties šalių prievolių apimtį, t.y. viena šalis praturtėtų (sutaupytų), o kita negautų turtinės naudos, kurią tikėjosi gauti. Taigi toks reikalavimas yra turtinis, o jo suma yra skirtumas tarp reikalavimo dydžio, kuris būtų iki sutarties sąlygos pakeitimo ir po jo.⁶⁷ Tuo atveju, kai prašoma tik nukelti mokėjimo terminą, Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, kad ieškinio patenkinimo atveju sutartiniai turtiniai šalių santykiai nepasikeistų, kadangi piniginė prievolė (kredito gražinimas) išliktų nepakitusi, t.y. skola liktų tokio paties dydžio, tik pasikeistų jos gražinimo terminas, todėl toks ieškinytis turi būti įkainotas kaip neturtinis reikalavimas.⁶⁸ Reikalavimas pakeisti lizingo sutarties mokėjimo grafikus, tam tikrų lizingo sutarčių sąlygų panaikinimas taip pat nekeičia ieškovo ir atsakovo turtinės

⁶² Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese.- Justitia, 2007 P. 121.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2009.

⁶⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-31/2010.

⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1523/2010.

⁶⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-46/2011.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje. Nr. 3K-3-109/2006; 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-381/2008.

⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-695/2010.

padėties, nes nepašalina turtinių įsipareigojimų pagal lizingo sutartis. Kadangi nė viena šalis negauna ir/ar nepraranda turtinės naudos, minėti reikalavimai turi būti apmokestinami paprastuoju žyminiu mokesčiu⁶⁹.

Taigi, darytina išvada, kad paprastu žyminiu mokesčiu apmokestinami ne tik neturtinio pobūdžio reikalavimai, bet ir reikalavimai, kurie galėtų būti laikomi turtiniais, tačiau negali būti įkainoti arba kai reikalavimą įvertinti pinigais yra sudėtinga arba iš viso neįmanoma (turtiniai neįkainoti reikalavimai). Ieškiniai laikomi įkainojamais, kai prašoma ką nors priteisti ar kai ieškovas reikalauja, kokios nors papildomos turtinės naudos.

2.2. Ieškinio suma

Ieškinio suma – tai ginčo objektu esančio turtinio intereso dydis, kitaip tariant, jo vertė išreikšta pinigais. Ieškinio sumos nustatymas nėra savitiksliis - su šios sumos dydžiu siejamas ieškinio apmokestinimas žyminiu mokesčiu.⁷⁰ Ieškinio suma turtiniuose ginčiuose nustatoma pagal LR CPK 85 straipsnyje įtvirtintas taisykles. Ji dažniausiai atitinka prašomą priteisti sumą arba prašomo priteisti turto vertę. Tačiau analizuojant teismų priimtus sprendimus pastebėta, jog praktikoje šių normų taikymas tiek teismams, tiek bylininkams kelia nemažai neaiškumų.

Visų pirma, reikėtų išskirti ieškinio įkainojimo problematiką sutuoktinių turto padalijimo bylose. Teismai ieškinio sumą šiose bylose nustato keliais būdais. Pirmuoju atveju ieškinio suma apskaičiuojama pagal visą sutuoktinių turto vertę, antruoju – pagal turto dalies, kurią reikalaujama priteisti, vertę. R. Simaitis daro prielaidą, jog formaliai vadovaujantis LR CPK 85 straipsnio 1 dalies 9 punktu būtų galima manyti, kad jeigu jau ginčas vyksta dėl sutuoktinių turto dalybų, tai ieškinį reikia įkainoti pagal viso sutuoktinių turto vertę. Tačiau R. Simaitis taip pat atkreipė dėmesį, jog visais atvejais esant ginčui dėl sutuoktinio turto dalybų ieškovas reikalauja jam priteisti ne visą turtą, o tik jo dalį. Todėl reikia sutikti, kad teisingiau būtų nereikalauti mokėti už tai, ko ieškovas neprašo priteisti, t.y. už visą turtą.⁷¹

Iš esmės su analogiška situacija susiduriama reiškiant ir *actio Pauliana* ieškinį. Paminėtina, kad ilgą laiką buvo diskutuojama, ar šis ieškinys apskritai galėtų būti pripažintas turtiniu. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. balandžio 1 d. konsultacijoje išaiškino, kad šiuo ieškiniu reiškiamas turtinio pobūdžio reikalavimai, todėl jie turi būti apmokestinami proporciniu žyminiu pagal LR CPK 80

⁶⁹ Vilniaus apygardos teismo 2010 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-739-611/2010.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-560/2009.

⁷¹ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 122.

straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintas taisyklės.⁷² Deja, šioje konsultacijoje nebuvo pasisakyta kitu bylininkams labai svarbiu klausimu, t.y. kaip šiuo atveju turėtų būti nustatoma ieškinio suma.

Šiandieninėje teismų praktikoje, ieškinio įkainojimas pareiškus *actio Pauliana* sprendžiamas vėlgi dviem būdais. Pirmuoju atveju teismai ieškinio sumą reikalauja apskaičiuoti pagal prašomo pripažinti negaliojančiu sandorio vertę, antruoju – pagal sandorio vertę, tačiau tik ta apimtimi, koks ieškovo reikalavimas yra reiškiamas. Autorė linkusi pritarti pastarajai pozicijai. Kreditorius, reikšdamas *actio Pauliana* ieškinį, pirmiausia siekia atkurti skolininko sudarytu sandoriu pažeistą jo mokumą, sugražinant tai, ką skolininkas nesažiningai, be privalomo pagrindo perleido kitiems asmenims, tačiau tik ieškovo reikalavimų apimtyje. Tai ne kartą akcentavo ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pažymima, kad skirtingai nei kitais sandorių pripažinimo atvejais, *actio Pauliana* paskirtis – kompensacinė. Tai reiškia, kad pripažinus pagal kreditoriaus ieškinį skolininko sudarytą sandorį negaliojančiu, kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perduotą pagal sandorį turtą ar jo vertę tiek, kiek reikalinga kreditoriaus reikalavimams patenkinti. Sandorio pripažinimas negaliojančiu nėra pagrindinis ieškinio tikslas, o tik priemonė atkurti skolininko sudarytu sandoriu pažeistą jo mokumą ir sugražinti į ankstesnę turtinę padėtį, kad kreditorius galėtų patenkinti savo reikalavimą.⁷³ Jeigu byloje nustatoma, kad kreditorius, reikšdamas *actio Pauliana*, turėjo tikslą ne patenkinti savo reikalavimą, o kad teismas pripažintų sandorį negaliojančiu, toks ieškinys šiuo pagrindu negalėtų būti tenkinamas.⁷⁴

Iš to galima daryti išvadą, kad tiek kreditoriui, tiek skolininkui, tiek asmeniui, kuriam perleistas turtas ir kuris privalo grąžinti iš skolininko įgytą turtą, sandorio pripažinimas negaliojančiu sukels teisinius padarinius tik tiek, kiek būtina kreditoriaus teisių pažeidimui pašalinti. Kai restitucija yra taikoma didesne apimtimi nei reiškiamas kreditoriaus reikalavimas, likusi turto dalis yra grąžinama skolininkui. Taigi, reikalaujant mokesčių skaičiuoti nuo ginčijamais sandoriais perleisto turto vertės, iš esmės būtų reikalaujama sumokėti už tai, ko ieškovas pareikštame ieškinyje nėra nurodęs. Žyminio mokesčio sumokėjimas nuo galimai net kelis kartus viršijančios turto vertės nei ieškinio patenkinimo atveju gausima pozityvi nauda, autorės nuomone, pažeidžia protingumo ir proporcingumo principus, bei nepagrįstai apsunkina ieškovo teisę į teisminę gynybą.

Kita akivaizdi problema, ieškinio sumos nustatymas reiškiant netiesioginį ieškinį. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.68 straipsnio 5 dalyje⁷⁵ numatyta, kad, patenkinus netiesioginį ieškinį, išreikalautas turtas įskaitomas į skolininko turtą ir, skirtingai nei reiškiant *actio Pauliana*, naudojamas

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 1 d. konsultacija. Teismų praktika, 2004, Nr. 21.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-201/2001.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga Nr. 29; Teismų praktika 29.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti. Pastebėtina, kad žyminis mokestis už tokį ieškinį gali būti gana didelis. Tačiau kreditoriui reiškiant netiesioginį ieškinį iš esmės ginami ne tik jo, bet ir kitų skolininko kreditorių, paties skolininko interesai. Taigi jo gaunama nauda bus kur kas mažesnė. Analogišką problemą kėlė ir E. Krivka analizuodamas išvestinio akcininkų ieškinio institutą. Anot E. Krivkos, galima būtų manyti, kad žyminį mokestį išvestinio ieškinio atveju turėtų sumokėti išvestinį ieškinį teikiantis akcininkas, tačiau išvestiniu ieškiniu prašoma atlyginti žalą ne akcininkui, o bendrovei. Priteistas žalos atlyginimas lieka bendrovėje ir nenaudojamas akcininkų reikalavimams tenkinti. Tokios aplinkybės, autoriaus manymu, kelia pagrįstų abejonių dėl to, kad ieškinį pateikiantis akcininkas žyminį mokestį ir kitas bylinėjimosi išlaidas turėtų apmokėti įprasta tvarka ir dydžiais.⁷⁶ Tačiau šie neaiškumai turėtų būti sprendžiami įstatymų leidybos būdu. Beje, kaip ir kylančios problemos dėl žyminio mokesčio, reiškiant grupės ieškinį.

LR CPK 49 straipsnio 5 dalis numato grupės ieškinio viešajam interesui apginti padavimo galimybę, tačiau LR CPK nėra išspręstas klausimas dėl žyminio mokesčio reguliavimo. Šis institutas ligi šiol Lietuvoje nėra prigijęs, taip pat nėra ir susiformavusi praktika žyminio mokesčio klausimu. Todėl galime tik svarstyti, kokio dydžio ir, ar apskritai turėtų būti mokamas žyminis mokestis, kadangi grupės ieškinys reiškiamas apginti viešąjį interesą, o pagal LR CPK 83 straipsnio 5 dalį tokiose bylose ieškovai apskritai nuo žyminio mokesčio yra atleidžiami.

Dar viena su žyminio mokesčio dydžiu susijusi aktuali problema yra ieškinio sumos nustatymo taisyklės, numatytos LR CPK 85 straipsnio 1 dalies 10 punkte, taikymas. Minėtoje nuostatoje nurodoma, kad esant keliems savarankiškiems ieškinio reikalavimams, ieškinio suma nustatoma pagal bendrą visų reikalavimų sumą. Ši ieškinio sumos nustatymo taisyklė turi būti taikoma tais atvejais, kai vienas ieškovas reiškia kelis reikalavimus atsakovui. Tačiau kaip turėtų būti apskaičiuojama ieškinio suma, kai keli ieškovai reiškia bendrą reikalavimą atsakovui arba kai ieškovas reiškia ieškinį keliems atsakovams, iš šios nuostatos nėra aišku.

R. Simaitis teigia, kad kai vieną ieškinį ar vieną pareiškimą pateikia keli asmenys, už vieną ieškinį arba pareiškimą reikia mokėti vieną žyminį mokestį, kadangi įstatymas nei tiesiogiai, nei netiesiogiai žyminio mokesčio dydžio nesieja su pareiškėjų skaičiumi⁷⁷. Sutinkame su tuo, kad žyminis mokestis turi būti apskaičiuojamas nuo ginčo reikalavimo, o ne nuo ieškovų ar atsakovų skaičiaus, tačiau tik tuo atveju, kai ieškinys yra pareiškiamas privalomojo bendrininkavimo atveju. Kai keli ieškovai reiškia bendrą reikalavimą LR CPK 43 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytu neprivalomo

---

⁷⁶ Krivka E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius, 2006, Nr. 4(82), p. 50.

⁷⁷ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese.- Justitia, 2007. P. 128.

bendrininkavimo pagrindu – kaip to paties pobūdžio reikalavimus arba įsipareigojimus, pagrįstus ta pačia medžiaga fakto ir teisės klausimais, kai kiekvienas iš reikalavimų atskirai galėtų būti atskiro ieškinio dalykas, ieškinio suma turėtų būti nustatoma atskirai pagal kiekvieno ieškovo reikalavimą.

Toks aptariamą procesą normos aiškinimas išplaukia iš jos turinio vertinimo kitų susijusių procesinės teisės normų kontekste. Įstatyme, nustatant ieškovams teisę sujungti susijusius reikalavimus viename ieškinyje, nenustatyta jokių lengvatų, susijusių su žyminio mokesčio už paduodamą ieškinį sumokėjimu. Dėl to, tuo atveju, kai ieškinyje yra sujungiami keli savarankiški, nors ir tapataus pobūdžio bei dydžio, reikalavimai (arba jų grupė), sprendžiant žyminio mokesčio už paduodamą ieškinį apskaičiavimo klausimą, dėl kiekvieno reikalavimo (ar jų grupės) žyminis mokestis apskaičiuotinas atskirai.⁷⁸ Pareiškus ieškinį, kiekvienas ieškovas (arba ieškovai, per savarankišką reikalavimą susieti privalomuoju procesiniu bendrininkavimu) privalo apmokėti savo turtinį reikalavimą savarankiškai ir nepriklausomai nuo kitų ieškovų reikalavimų vertės. Tuo atveju, kai negalima apskaičiuoti žyminio mokesčio, tenkančio kiekvienam ieškovui pagal jo konkrečius pareikštus reikalavimus, visi ieškovai žyminį mokestį turėtų mokėti lygiomis dalimis, o taisyklė, pagal kurią žyminio mokesčio už turtinius reikalavimus dydis neturi viršyti įstatyme numatytos ribos, turi būti taikoma kiekvienam savarankiškam ieškovui atskirai.⁷⁹

Be kita ko, reikia paminėti, kad už tokį patį reikalavimą ieškinyje ir apeliaciniame skunde mokėtinas tokio paties dydžio žyminis mokestis (jeigu ieškinio ar apeliacinio skundo padavimo metu nepasikeitė ketvirčio vartojimo kainų indeksas, kai žyminis mokestis turi būti indeksuojamas). Tokio pat dydžio žyminis mokestis už apeliacinį skundą mokamas net ir tuo atveju, kai byla buvo iškeliamą dokumentinio proceso tvarka ir už paduotą ieškinį sumokėta pusė žyminio mokesčio, mokėtino už ieškinį.⁸⁰ Tačiau apeliacinio skundo dalykas (reikalavimai) ir ieškinio ar priešieškinio dalykas, ypač turtiniuose ginčiuose, gali nesutapti. Tokiu atveju gali nesutapti ir už ieškinį ir už apeliacinį skundą mokėtino žyminio mokesčio dydis. Kai apeliaciniu skundu ginčijama suma yra mažesnė, žyminio mokesčio dydis turėtų būti apskaičiuojamas laikantis LR CPK 80 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų taisyklių, o aptartu atveju, kai byla iškeliamą dokumentinio proceso tvarka, gautą dydį dar sumažinant per pusę.

2.3. Žyminio mokesčio indeksavimas

LR CPK 82 straipsnyje numatyta, jog tikslia suma nustatytas žyminis mokestis indeksuojamas

---

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26/2009.

⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-695/2010.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-298/2009.

pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtą ketvirčio vartotojų kainų indeksą, jei jis didesnis nei 110. Taikytinas indeksas apskaičiuojamas laikotarpiui nuo įstatymo, kuriame nustatytas konkretus žyminio mokesčio tarifas, įsigaliojimo dienos iki kiekvieno ketvirčio pradžios. Tai reiškia, kad nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojus LR CPK nustatytiems žyminio mokesčio tarifams gali būti taikomas tik vartojimų kainų indeksas, kuris apskaičiuotas nuo 2003 m. sausio 1 d. ir yra didesnis negu 110.

Tačiau praktikoje dažnai kyla klausimas, ką reiškia sąvoka „tikslia suma“ nustatytas žyminis mokestis – ar ji apima tik fiksuoto dydžio žyminį mokestį, ar apima ir minimalią/maksimalią žyminio mokesčio ribą, taip pat, ar turėtų būti indeksuojama fiksuota suma tuo atveju, kai ji sumuojama su procentine išraiška. Atsakydami į šiuos klausimus remsimės teismų praktika bei teisės doktrina.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplatintame 2007 m. rugsėjo 20 d. pranešime, skirtame Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjams bei jų padėjėjams, nurodoma, kad turi būti indeksuojami žyminio mokesčio dydžiai nustatyti tvirta suma, t.y. 100 Lt (LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 2, 5 punktai, 5 dalis), 50 Lt (LR CPK 80 straipsnio 3 dalis); minimalūs: ne mažiau kaip 50 Lt (LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punktas), ne mažiau kaip 10 Lt (LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 3 punktas), ne mažiau kaip 20 Lt (LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 4 punktas) ir maksimalus – 30 000 Lt (LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Kai mokėtino žyminio mokesčio dydis apskaičiuojamas įstatyme nustatyta tvirtą sumą sumuojant su procentine išraiška (3000 Lt plus 2 procentai, 7000 Lt plus 1 procentas), Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, tvirta suma – neindeksuojama. Šiuo atveju įstatyme įtvirtintas žyminio mokesčio apskaičiavimo metodas *per se* reiškia žyminio mokesčio dydžio apskaičiavimo „procentiškumą“.⁸¹ Tačiau teismų praktikoje, netgi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, nuostatos dėl žyminio mokesčio indeksavimo ir toliau buvo labai įvairiai interpretuojamos.

Lietuvos apeliacinis teismas civilinėje byloje Nr. 2-44/2008, pasisakydamas dėl fiksuotos sumos indeksavimo tuo atveju, kai ji sumuojama su procentine išraiška, iš esmės sutiko su šia Lietuvos Aukščiausiojo teismo nuomone ir akcentavo, jog aiškinant, ar turtiniuose ginčiuose turėtų būti indeksuojama paprastojo žyminio mokesčio dalis, kuri yra išreiškiama tikslia pinigų suma, o ne procentais, svarbu atsižvelgti į žyminio mokesčio indeksavimo prasmę. Teisėjų kolegija pažymi, kad žyminio mokesčio indeksavimas yra susijęs su vartotojų kainų padidėjimu bei infliacijos lygiu. Padidėjus vartotojų kainoms bei infliacijos lygiui, kinta ir turto vertė bei kaina, taip pat kinta ir ieškinio suma, nuo kurios apskaičiuojamas žyminis mokestis turtiniuose ginčiuose. Savaiame suprantama, kad tokiu atveju

---

⁸¹ 2007 m. rugsėjo 20 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo pranešimas. http://www.infolex.lt/praktika/demo/Files/LAT_pran.htm [žiūrėta 2010 11 25]

kinta ir pats minėto žyminio mokesčio dydis. Todėl nebūtų tikslinga, taip pat nebūtų pagrindo minėtą žyminį mokestį dar ir indeksuoti. Tuo tarpu žyminiam mokesčiui, kuris išreiškiamas tikslia pinigų suma neturtiniuose ginčiuose, indeksacija taikoma dėl vartotojų kainų padidėjimo bei piniginio vieneto nuvertėjimo. Remiantis nurodytais argumentais teisėjų kolegija nagrinėjamoje byloje konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas, nurodydamas ieškovui mokėtiną žyminį mokestį už turtinio pobūdžio reikalavimą, kurio suma – 199 300 Lt, nepagrįstai indeksavo 3 000 Lt sumą, kuri turi būti pridedama prie 2 procentų nuo ieškinio sumos, viršijančios vieną šimtą tūkstančių litų.⁸²

Dėl minimalaus žyminio mokesčio dydžio indeksavimo, kai ieškinio suma neviršija 100000 litų, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. spalio 4 d. konsultacijoje išaiškinta, kad žyminis mokestis šiuo atveju yra nustatytas procentine išraiška, o nuoroda į minimalią procentais nustatyto mokesčio sumą turėtų būti suprantama tik kaip papildoma įstatymo leidėjo nustatyta sąlyga apskaičiuojant mokesčio dydį konkrečioje byloje. Minimalus proporcinio žyminis mokestis, remiantis šia konsultacija, negalėtų būti indeksuojamas.

Vis tik, dėl nurodytos konsultacijos teisinės reikšmės pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 24 d. nutarime yra nurodęs, jog „<...> aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai (ir tų teismų teisėjai) negali kištis į žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų nagrinėjamas bylas, teikti jiems kokių nors privalomų ar rekomendacinio pobūdžio nurodymų, kaip turi būti sprendžiamos atitinkamos bylos ir pan.; tokie nurodymai (nesvarbu, privalomi ar rekomendacinio pobūdžio) Konstitucijos atžvilgiu būtų vertintini kaip atitinkamų teismų (teisėjų) veikimas *ultra vires*. Pagal Konstituciją teismų praktika formuojama tik teismams patiems sprendžiant bylas“. Atsižvelgiant į aptartą Konstitucinio Teismo suformuluotą reikalavimą, galima teigti, jog teismų nesaisto aukščiau minima Lietuvos Aukščiausiojo Teismo konsultacija. Dėl to, mūsų nuomone, šio konsultacinio pobūdžio išaiškinimo nereikėtų laikytis.

Dėl šios nuostatos taikymo autorė pritarė vienoje iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių išdėstytai pozicijai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad šiuo atveju apmokestinimo žyminiu mokesčiu taisyklę sudaro dvi pagrindinės nuostatos: 1) nustatomas turtiniams ginčams taikytinas procentinis žyminis mokestis; 2) fiksuojama minimali žyminio mokesčio riba, kai procentinė jo išraiška nesiekia nustatytos minimalios ribos. Tokia minimalioji žyminio mokesčio turtiniuose ginčiuose, kai ieškinio suma yra iki 100000 litų, suma vertintina kaip fiksuoto minimalaus dydžio žyminis mokestis, kuriam nustatyti procentinė apskaičiavimo taisyklė netaikoma. Tai suponuoja, kad šiam fiksuoto

---

⁸² Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-44/2008.

minimalaus dydžio žyminiam mokesčiui taikytinos indeksavimo taisyklės, nustatytos LR CPK 82 straipsnyje.⁸³

Analogiškos nuomonės ilgą laiką Lietuvos apeliacinis teismas⁸⁴ laikėsi ir maksimalaus žyminio mokesčio (30 000 Lt ribos) nustatymo atveju. Tačiau naujausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika šiuo požiūriu nėra vienareikšmiška ir nuosekli. Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2010 m. spalio 25 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-406/2010 pažymėjo, jog nurodyta 30000 Lt suma yra ne žyminio mokesčio dydis, bet dydžio riba, todėl jai netaikoma LR CPK 82 straipsnio 1 dalies nuostata, kad LR CPK nustatyta žyminį mokestį teismai indeksuoja atsižvelgdami į ketvirčio vartojimo kainų indeksą. Tai reiškia, kad 30000 Lt suma neindeksuotina ir visais atvejais žyminis mokestis pagal vieną teisinį reikalavimą negali viršyti⁸⁵. Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. balandžio 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011 teigia, kad „LR CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyti minimalus 50 Lt bei maksimalus 30 000 Lt žyminio mokesčio dydžiai turi būti indeksuojami LR CPK 82 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka⁸⁶, tačiau savo sprendimo byloje neargumentavo.

Dėl pozicijos, kad įstatyme nustatyta minimali ar maksimali riba neturėtų indeksuojama, teisės literatūroje išsakyta kritikos, teigiant, jog apskritai tokie samprotavimai toli gražu neatitinka įstatymo raidės ir prasmės – sukurti mechanizmą, kuris leidžia nekeičiant įstatymo reaguoti į žyminio mokesčio tarifų nuvertėjimą dėl infliacijos⁸⁷. Be to, jeigu nustatyta žyminio mokesčio maksimalią sumą laikytume ne dydžiu, o riba, analogiškos pozicijos turėtų būti laikomasi ir nustatinėjant minimalią žyminio mokesčio sumą. Šiuo metu esant tokiam prieštaravimui teismų praktikoje vienu ir kitu atveju, gali kilti problema tiek teismams, taikant LR CPK 82 straipsnio nuostatas, tiek, žinoma, proceso šalims įgyvendinant teisę į teisminę gynybą.

Apibendrinat šį skyrių, pažymėtina, jog universalią, visiems atvejams tinkančią taisyklę, tiek dėl proporcinio ir paprastojo žyminio mokesčio taikymo, tiek ieškinio sumos nustatymo, remiantis šiandienine teismų praktika bei teisės doktrina, apibrėžti būtų labai sunku. Dėl aiškių kriterijų nebuvimo, kaip matyti, teismų praktikoje neretai šios normos aiškinamos kūrybiškai, o jų taikymas proceso dalyviams yra sunkiai nuspėjamas. Taigi, toks ydingas reglamentavimas turėtų būti sprendžiamas įstatymų leidybos keliu, aiškiai atribojant paprastojo ir proporcinio žyminio mokesčio taikymo pagrindus, detalizuojant ieškinio sumos nustatymo taisykles.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-451/2008.

⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-424/2009.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-406/2010.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011.

⁸⁷ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 133-134.

3. ŽYMINIO MOKESČIO LENGVATOS

Teisės viršenybės principas, kaip jau buvo minėta, gali būti įgyvendintas tik tuo atveju, jeigu kiekvienas asmuo turi galimybę veiksmingai ginti savo teises ir įstatymų saugomus interesus nuo bet koks pažeidimo. Būtinybė užtikrinti konstitucinę teisę į realią teisminę gynybą sudaro prielaidas proceso įstatyme įtvirtinti tinkamas jos įgyvendinimo sąlygas.

Asmens teisei kreiptis į teismą užtikrinti įstatymų leidėjas LR CPK numatė žyminio mokesčio lengvatų taikymo galimybę. Jos, visų pirma, sudaro sąlygas veiksmingai ir nevaržomai ginti prioritetines žmogaus teises ir viešąjį interesą (LR CPK 83 straipsnio 1 dalis). Antra, garantuoja teisių įgyvendinimą skirtingos turtinės padėties asmenims (LR CPK 83 straipsnio 3 dalis, LR CPK 84 straipsnis).

Taigi, priklausomai nuo siekiamų tikslų LR CPK įtvirtintas:

- 1) visiškas atleidimas nuo žyminio mokesčio;
- 2) dalinis atleidimas nuo žyminio mokesčio;
- 3) žyminio mokesčio sumokėjimo atidėjimas.

Pereinant prie detalesnio šių nuostatų nagrinėjimo, reikia paminėti, kad lengvatos sąvokos nereikėtų tapatinti su privilegija. Anot A. Vaišvilos, lengvatų tikslas - sušvelninti turtinę nelygybę, kad ji galiausiai nevirstų realia teisių nelygybe. Visais kitais atvejais bet koks teisių saugos pridėjimas konkrečioms asmenims ar jų grupėms bus privilegijų teikimas (diskriminacija)⁸⁸. Konstitucinis Teismas aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje⁸⁹ įtvirtintą asmenų nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo principo turinį pažymėjo, kad, vertinant tai, ar pagrįstai nustatomas skirtingas teisinis reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teises aplinkybes. Pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas reguliavimas, teisinės padėties skirtumai. Diskriminacija ar privilegijomis nelaikytinas toks diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu taip siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų.⁹⁰

⁸⁸ Vaišvila A. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia. 2000. P. 143.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, Krašto apsaugos, Prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės

Taigi, nors lengvatą ir privilegiją vienija tai, jog jos yra bendros nustatytos taisyklės išimtis, tačiau lengvatomis laikoma teisėtai suteiktos palankesnės, palyginti su įprastomis, sąlygos. Tuo tarpu privilegija dažniausiai siejama su neteisėtomis palankesnių sąlygų suteikimo priemonėmis. Įstatymų leidėjas sąmoningai ar ne, tačiau suteikia galimybę pernelyg pagerinti tik kai kurių subjektų padėtį. Šiuo požiūriu lengvata laikoma neigiama kategorija, kurios egzistavimas teisės normoje, prieštarautų lygybės, teisingumo ir visuotinio privalomumo principams.

R. Simaičio teigimu, „diskriminavimo draudimas yra itin svarbus bylinėjimosi išlaidų srityje. Nors mėginimas užtikrinti faktinę ekonominę šalių lygybę nemokamos teisinės pagalbos priemonėmis kildinamas taip pat iš lygiateisiškumo principo, tas pats lygiateisiškumas verčia visas bylinėjimosi išlaidų lengvatas tiksliai įvertinti ir pagrįsti, kad valstybės finansinė pagalba vienoms proceso šalims nevirstų nelygybe kitoms, valstybės neremiamoms šalims“⁹¹.

Siekiant tinkamai suprasti LR CPK įtvirtinto žyminio mokesčio lengvatos instituto esmę, nepakanka bendrai aptarti šio instituto taikymo, todėl kiekvieną iš šių lengvatų analizuosime atskirai, pažymint jų paskirtį bei taikymo ypatumus teismų praktikoje.

3.1. Visiškas atleidimas nuo žyminio mokesčio

LR CPK 83 straipsnio 1 dalyje nustatyti konkretūs atvejai, kuomet viena ar abi šalys arba kiti dalyvaujantys byloje asmenys yra atleidžiami nuo žyminio mokesčio sumokėjimo už pareikšto reikalavimo nagrinėjimą.

Pagal LR CPK 83 straipsnio 1 dalį nuo žyminio mokesčio atleidžiami:

- *ieškovai (pareiškėjai)*: dėl visų reikalavimų, kylančių iš darbo teisinių santykių, dėl išlaikymo priteisimo, dėl žalos, susijusios su fizinio asmens sveikatos sužalojimu, gyvybės atėmimu, įskaitant ir bylas dėl žalos, susijusios su fizinio asmens sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga atveju, atlyginimo, dėl nusikalstama veika padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo, už pareiškimus, paduodamus šio Kodekso V dalies XXXIX skyriuje nustatyta tvarka;

- *ieškovai ir turtinius reikalavimus pareiškiantys asmenys*: bankroto ar restruktūrizavimo bylose;

---

saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai” // Valstybės žinios 2003, Nr. 68-3094.

⁹¹ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese.- Justitia, 2007. P. 69.

- *šalys*: dėl žalos, padarytos valstybės pareigūnų (teisėjų, prokurorų ar kitų pareigūnų) neteisėtais veiksmais (nepagrįstai taikant procesines prievartos priemones ar jiems atliekant kitus neteisėtus veiksmus), dėl prarasto turto ryšium su politinėmis represijomis; sutuoktiniai – už prašymus nutraukti santuoką bendru sutikimu (Civilinio kodekso 3.51 straipsnis) ir vieno sutuoktinio prašymu (Civilinio kodekso 3.55 straipsnis);

- *kiti asmenys*: prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys - kai ieškinyse pareiškiamas arba pareiškimas paduodamas siekiant apginti viešąjį, valstybės arba savivaldybės interesus (toje byloje, kurioje siekiama apginti viešąjį, valstybės arba savivaldybės interesą); valstybės ir savivaldybių institucijos (įstaigos) – už ieškinius dėl lėšų išieškojimo; įmonė (įstaiga), kuriai iškelta bankroto ar restruktūrizavimo byla arba kurioje vykdoma neteisminė bankroto procedūra, o kiti dalyvaujantys byloje asmenys – už šiose bylose paduotus apeliacinius ir kasacinius skundus; Lietuvos bankas, akcinė bendrovė Turto bankas, valstybės įmonė Valstybės turto fondas.⁹²

Galime sakyti, kad šiame LR CPK straipsnyje pateiktas tik pavyzdinis atvejų, kai ieškovai atleidžiami nuo žyminio mokesčio mokėjimo, sąrašas, kadangi šio straipsnio 14 punktą numato, kad atleidžiami asmenys bylose taip pat ir kitais atvejais. Tačiau reikia pastebėti, kad naujajame LR CPK įtvirtintas atleidimo nuo žyminio mokesčio atvejų sąrašas, lyginant su 1964 m. CPK⁹³, yra gana racionalizuotas. Atsisakyta nemažai nuostatų, kurios, autorės nuomone, akivaizdžiai prieštaravo lygiateisiškumo, draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis principams bei neatitiko šia lengvata norimo pasiekti tikslo - apginti svarbiausias asmens teises. Tačiau diskutuotina, ar naujame CPK numatyti pagrindai iš tiesų šiuos tikslus atitinka? O galbūt esamas atvejų sąrašas yra pernelyg nepagrįstai susiaurintas ir tinkamai neužtikrina konstitucinės teisės į teisminę gynybą?

Atleidimo nuo žyminio mokesčio pagrindų klausimas opus ir teisės doktrinoje keliantis nemažai diskusijų. Atsižvelgiant į tai, autorės nuomone, šią darbo dalį tikslinga skirti atleidimo nuo žyminio mokesčio pagrindų problematikai aptarti, kartu trumpai apžvelgiant ir praktines jų taikymo problemas teismų praktikoje:

✓ *dėl reikalavimų, kylančių iš darbo teisinių santykių.*

Tiek teisės teorijoje, tiek teisės praktikoje pripažįstama, kad darbuotojas yra silpnoji darbo teisinių santykių šalis, todėl jam sudaroma galimybė pasinaudoti teismine gynyba, atleidžiant jį nuo žyminio mokesčio. Darbuotojų atleidimas nuo žyminio mokesčio aptariamas ir Lietuvos Respublikos darbo kodekso 302 straipsnio 3 dalyje⁹⁴ Tačiau, ar visi iš darbo santykių kylantys reikalavimai gali būti

⁹² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

⁹³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-139.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569; 2005, Nr. 67-2400.

neapmokestinami žyminiu mokesčiu? Ar nuo žyminio mokesčio darbuotojas turėtų būti atleistas, pavyzdžiui, ir tuo atveju, kai prašoma neturtinės žalos ar žalos padarytos turtui, atlyginimo?

Toks klausimas kyla, kadangi LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 3 punkte atskirai nurodomos bylos dėl žalos, susijusios su fizinio asmens sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga atveju, atlyginimas, nors ši bylų kategorija taip pat priskirtina prie bylų dėl reikalavimų, kylančių iš darbo teisinių santykių (LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Pritartume T. Bagdanskio nuomonei, kad LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 1 punkto norma turėtų būti aiškinama ir taikoma kaip apimanti visus darbuotojų reikalavimus dėl žalos asmeniui, turtui ar neturtinės žalos atlyginimo, kai žala kyla iš darbo teisinių santykių⁹⁵. Tokios pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje. Antai ieškovė kreipėsi į teismą dėl neteisėto atleidimo, kartu reikalaudama atlyginti ir neturtinę žalą. Pirmosios instancijos teismas nurodė sumokėti žyminį mokestį pagal reikalaujamą neturtinės žalos dydį, tačiau apeliacinės instancijos teismas šią nutartį panaikino⁹⁶.

Pažymėtina ir tai, jog nors ginčas yra kilęs iš darbo santykių, darbuotojas gali būti atleistas nuo žyminio mokesčio tik tuo atveju, kuomet ginami jo kaip ieškovo interesai. Vienoje byloje teismas atsižvelgdamas į tai, kad ieškovas, kuris gina savo pažeistas teises teisme, yra darbdavys, o ieškovo buvęs darbuotojas yra atsakovas, atmetė darbuotojo prašymą atleisti nuo žyminio mokesčio už apeliacinio skundo padavimą. Teismas konstatavo, kad ginčas tarp šalių nors ir yra kilęs iš darbo santykių, tačiau apeliantas byloje nėra pareiškęs ieškinio ar priešieškinio dėl savo, kaip darbuotojo, pažeistų teisių ir įstatymų saugomų interesų gynimo, todėl jis negali būti atleidžiamas nuo žyminio mokesčio sumokėjimo LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytais pagrindais.⁹⁷

Kita problema – ar LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 1 punktas taikomas asmenims, kurie nėra darbuotojai, o tik siekia jais tapti (pavyzdžiui, kai asmuo nepriimamas į darbą dėl diskriminavimo). T. Davulio nuomone, nepaisant to, kad šis punktas tokią lengvatą tiesiogiai suteikia tik darbuotojams, tačiau normos tikslai bei asmenų lygiateisiškumo principas reikalauja jo taikymo sritį išplėsti ir asmenų, kurie *de iure* tik siekia tapti darbuotojais, atžvilgiu. Tik tokiu atveju neteisėtai į darbą dėl pilietybės priimtas asmuo būtų atleistas nuo žyminio mokesčio jam kreipusis į teismą dėl diskriminuojant padarytos neturtinės žalos atlyginimo⁹⁸.

⁹⁵ Bagdanskis T. Materialinė atsakomybė darbo teisėje. Registrų centras. Vilnius, 2008.P.291.

⁹⁶ Vilniaus miesto pirmosios apylinkės teismo civilinė byla Nr. 2-7358-09/2004.

⁹⁷ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo mėn. 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1308-264/2009

⁹⁸ Davulis T. Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 224.

✓ *dėl žalos, susijusios su fizinio asmens sveikatos sužalojimu, gyvybės atėmimu, įskaitant ir bylas dėl žalos, susijusios su fizinio asmens sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesinė liga atveju, atlyginimo.*

Viena iš prioritetinių asmens teisių taip pat yra ir teisė į žalą, susijusios su fizinio asmens sveikatos sužalojimu ir gyvybės atėmimu, atlyginimą. Žala – tai asmens turto netekimas, turėtos išlaidos, negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jei nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Civilinėje teisėje galiojantis visiško žalos atlyginimo principas numato, kad kiek tai leidžia atitinkamos situacijos aplinkybės, būtina kompensuoti visą patirtą turtinę žalą. Ji įvertinama pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatas ir atlyginama pilnai. Dėl žalos, ypač neturtinės, atlyginimo paduodami ieškiniai nepasižymi simbolinėmis sumomis. Todėl manytina, kad reikalaujamas žyminis mokestis finansiškai ap sunkintų nukentėjusiųjų gynimo galimybes teisme.

Pažymėtina, kad be Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatų, žalą atlyginimą reglamentuoja ir Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalą sveikatai atlyginimo įstatymas. Šiame įstatyme atskirai reglamentuotas žalą, padarytos teikiant pacientams sveikatos priežiūros paslaugas, atlyginimas. Nurodyto įstatymo 13 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad žala atlyginama pacientui, o pacientui mirus – mirusiojo išlaikomiems arba jo mirties dieną turėjusiems teisę gauti jo išlaikymą mirusiojo nepilnamečiams vaikams, sutuoktiniui, nedarbingiems tėvams ir kitiems faktiniams nedarbingiems išlaikytiniams bei mirusiojo vaikui, gimusiam po jo mirties. Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalą atlyginimą. Aptariamo įstatymo 17 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta, kad pacientas arba jo mirties atveju įstatymo 13 straipsnio 3 dalyje nurodyti asmenys atleidžiami nuo žyminio mokesčio mokėjimo, t. y. iš esmės pakartojama LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtinta nuostata. Iš nurodytų teisės normų darytina išvada, kad kai pareiškiamas ieškinys, kurio dalyką sudaro reikalavimas atlyginti žalą, susijusią su asmens sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, o ieškiniu pagrindas yra faktinės aplinkybės, susijusios su netinkamu sveikatos priežiūros paslaugų suteikimu, tai tokį ieškinį pareiškę ieškovai turėtų būti atleidžiami nuo žyminio mokesčio mokėjimo LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 3, 14 punktų ir Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalą sveikatai atlyginimo įstatymo 17 straipsnio 6 dalies ir pagrindu.⁹⁹

✓ *dėl nusikalstama veika padarytos turtinės ir neturtinės žalą atlyginimo.*

Apibendrinus teismų praktiką matyti, kad pareiškėjai kreipdamiesi į teismą dėl turtinės ar neturtinės žalą atlyginimo minėtu punktu itin dažnai remiasi, siekdami būti atleisti nuo žyminio mokesčio mokėjimo. Tačiau susiduriame ir su praktikos nevienodumu dėl lengvatos šiuo pagrindu

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-57/2010.

taikymo. Teismų praktikoje dažnai akcentuojama, kad asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka ir nepripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Todėl praktikoje laikomasi pozicijos, kad pareiškėjas, grįsdamas ieškinį nusikaltimo faktu ir siekdamas LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatytos žyminio mokesčio lengvatos, nusikaltimo faktą gali įrodyti tik įsiteisėjusiu apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu (teismo baudžiamuoju įsakymu), o jokios kitos įrodinėjimo priemonės šio fakto patvirtinti negali.¹⁰⁰ Tuo tarpu Lietuvos apeliacinis teismas pažymi, kad asmuo turi būti atleidžiamas nuo žyminio mokesčio LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 4 punkto pagrindu, nepriklausomai nuo to, kokioje stadijoje yra nagrinėjama baudžiamoji byla. Mat civilinio proceso įstatyme nėra nustatyta, koks procesinis veiksmas turi būti atliktas baudžiamojoje byloje, kad asmuo, kreipdamasis į teismą dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo, šiuo pagrindu galėtų būti atleistas nuo žyminio mokesčio mokėjimo. Civilinėje byloje gali būti pareikšti turtiniai reikalavimai atlyginti nusikaltimu padarytą žalą, nors atsakovo baudžiamosios atsakomybės klausimas dar nėra išspręstas. Tačiau svarbu pažymėti, kad šiais atvejais civilinė byla dėl nusikaltimu padarytos žalos atlyginimo negali būti išnagrinėta anksčiau, nei nusprendžiama dėl nusikaltimą padariusio asmens baudžiamosios atsakomybės.

Taigi tuo atveju, kai asmuo kreipiasi į teismą dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo, nepriklausomai nuo to, kokioje stadijoje yra nagrinėjama baudžiamoji byla, už tokius ieškinio reikalavimus ieškovas žyminio mokesčio nemoka, o civilinė byla dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo turėtų būti sustabdoma iki bus išspręstas atsakovo baudžiamosios atsakomybės klausimas (LR CPK 163 straipsnio 4 punktas).¹⁰¹ Tokia praktika atspindi tiek baudžiamojoje teisėje galiojančią nekaltumo prezumpciją, tiek sudaro prielaidas baudžiamojoje bylos nustatytų aplinkybių prejudicinei galiai pasireikšti (LR CPK 182 straipsnio 3 punktas)¹⁰².

Teismui įrodymų (nuosprendžio) buvimas arba nebuvimas yra pagrindas tenkinti arba atmesti ieškinį. Tuo tarpu teismas, sprenddamas klausimą dėl atleidimo nuo žyminio mokesčio, turi ne vertinti įrodymus, o aiškintis, koks yra ieškinio pagrindas ir ar tokį ieškinį pareiškusį asmenį įstatymas atleidžia nuo žyminio mokesčio mokėjimo. Jeigu ieškinio pagrindas atitinka LR CPK 83 straipsnyje numatytas atleidimo nuo žyminio mokesčio pagrindus, toks ieškovas įstatymu yra atleistas nuo žyminio mokesčio ir teismas turi tai tik konstatuoti, o jeigu tokių pagrindų nėra, taikomos bendrosios nuostatos, reglamentuojančios žyminio mokesčio mokėjimą.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-268-370/2011.

¹⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-550/2006.

¹⁰² Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-272/2011.

¹⁰³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. rugpjūčio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-565/2008.

✓ *dėl viešojo, valstybės arba savivaldybės intereso, – toje bylos dalyje, kurioje siekiama apginti viešąjį, valstybės arba savivaldybės interesą.*

Kaip jau buvo minėta, įstatyme nustatyto reikalavimo mokėti žyminį mokestį paskirtis – įpareigoti asmenis, paduodančius teismui pareiškimus, kuriais siekiama jiems palankaus teismo sprendimo, t. y. tam tikrų teisių pripažinimo, turto priteisimo ir pan., pateikti užtikrinimą. Taip norima apsaugoti kitus asmenis nuo aiškiai nepagrįstų pareiškimų (ieškinių). Tačiau šiame punkte nurodyti subjektai, atstovauja viešajam, o ne savo asmeniniam interesui. Kreiptis į teismą civilinio proceso tvarka, gindamas viešąjį interesą, prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys, gali visais atvejais, nustatę tokį teisės aktų pažeidimą, kurio pobūdis, jų nuomone, turi esminės reikšmės asmenų, jų grupių, valstybės ir visuomenės teisėms bei teisėtiems interesams ir sudaro pagrįstą prielaidų šių asmenų reiškiamam materialiniam teisiniam reikalavimui patenkinti.¹⁰⁴ „Viešojo intereso gynimas yra vieno iš pagrindinių privatinės teisės principų – dispozityviškumo principo, pagal kurį kiekvienas pats gina savo pažeistą teisę, išimtis, nustatyta siekiant apginti silpnesnės šalies, kuri ne visada gali kreiptis į teismą su reikalavimu apginti jos subjektinę teisę, bei asmenų, negalinčių savarankiškai pasinaudoti teise į gynybą, teisės ir (ar) teisėtus interesus.“¹⁰⁵ Vienoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigia, kad „nors prokuroras reiškia ieškinį ir gina viešąjį interesą tokiomis pat procesinėmis teisėmis kaip ir ieškovas, tačiau tokioje procesinėje padėtyje prokuroras neturi materialinio teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi, t. y. nuo bylos išsprendimo nepriklauso prokuroro, kaip asmens, subjektinių teisių ir pareigų apimtis, o turi tik procesinį teisinį suinteresuotumą“¹⁰⁶. Šia teismo suformuluota išvada buvo remiamasi ir kitose bylose, pavyzdžiui, Kauno apygardos teismas civilinėje byloje Nr. 2S-590-230/2010, sprenddamas klausimą dėl profesinės sąjungos atleidimo nuo žyminio mokesčio, akcentavo, kad profesinė sąjunga, dalyvaudama nagrinėjant ginčą, kylantį iš darbo santykių, nesiekia kažkokių konkrečių materialinių tikslų ar gauti naudos, o tik siekia ginti darbuotojų (ar darbuotojo) teises“¹⁰⁷

Tačiau ar nuo žyminio mokesčio gali būti atleisti viešąjį interesą ginantys asmenys, apeliacine tvarka pateikiantys skundą ginant atsakovo interesus, nors pirmosios instancijos teisme reikalavimo apginti viešuosius interesus nebuvo iškėlę? Šiek tiek aiškumo įneša Kauno apygardos teismo nutartis, kurioje teigiama, kad šiame punkte nurodytų asmenų kaip atsakovo procesinė padėtis neatima iš jų galimybės pasinaudoti įstatymo numatyta lengvata dėl viešojo intereso gynybos būti atleistiems nuo žyminio mokesčio. Teismas padarė išvadą, kad įstatymo leidėjas asmens atleidimą nuo žyminio

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-299/2008.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2007.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-141/2010.

¹⁰⁷ Kauno apygardos teismo 2010 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-590-230/2010.

mokesčio sumokėjimo šiuo atveju sieja ne su asmens procesine padėtimi, bet su jo paduoto procesinio dokumento siekiu apginti viešąjį interesą.¹⁰⁸

Tokia išvada darytina įvertinus ir tai, kad įpareigojus viešąjį interesą ginančias institucijas ar asmenis sumokėti žyminį mokestį, įstatymuose numatyta šių asmenų teisė, tuo pačiu ir pareiga, kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo galimai būtų tik deklaratyvi. Tokiu atveju šie asmenys nedrįstų pasinaudoti įstatymo suteikta teise, o tai apsunkintų arba apskritai padarytų neįmanoma galimybę realiai pasinaudoti teise į teisminę gynybą.

Šiuo pagrindu taip pat negalėtų būti apmokestinami ieškiniai, kuriais skundžiami institucijų ar asmenų atsisakymas ginti viešąjį interesą. Štai vienoje byloje apeliacinės instancijos teismas, naikindamas pirmosios instancijos sprendimą ieškovo įpareigoti sumokėti žyminį mokestį, konstatavo, kad pareiškėjas J. K. nagrinėjamu atveju kreipėsi į teismą skųsdamas prokuroro atsisakymą ginti viešąjį interesą, o tokie skundai žyminiu mokesčiu neapmokestinami, nes susiję su prokuroro LR CPK 365 straipsnyje 2 dalyje numatytų teisių įgyvendinimu.¹⁰⁹

✓ *dėl įmonės (įstaigos), kuriai iškelta bankroto ar restruktūrizavimo byla arba kurioje vykdoma neteisminė bankroto procedūra, kitų dalyvaujančių byloje asmenų – už šiose bylose paduotus apeliacinius ir kasacinius skundus, atleidimo.*

Bankroto instituto paskirtis yra apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, kreditorių teises ir interesus. Bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto. Kartu bankroto institutas skirtas užtikrinti ir nemokaus skolininko interesus, kad būtų išsaugotas prekių gamintojas, paslaugų teikėjas ir darbdavys, sudarant galimybę skolininkui likviduoti didesnę dalį savo skolų, pertvarkyti savo veiklą ir atstatyti finansinį stabilumą.¹¹⁰

Šiuo pagrindu nuo žyminio mokesčio gali būti atleidžiamas ne tik bankrutuojantis ar restruktūrizuojamas juridinis asmuo. Kasacinio teismo jurisprudencijoje išaiškinta, kad tais atvejais, kai bankroto byla iškeliamą individualiai (personalinei) įmonei, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, tai visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku (savininkais), kaip privačiu fiziniu asmeniu (privačiais fiziniais asmenimis) – buvo sudarytas sandoris, iš

¹⁰⁸ Kauno apygardos teismo 2010 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-590-230/2010.

¹⁰⁹ Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gegužės mėn. 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-540-623/2010.

¹¹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-444/2008.

kurio kyla kreditoriaus reikalavimas.¹¹¹ Bankrutuojančios individualios įmonės likvidavimo procese tuo atveju, jeigu kreditorių reikalavimams patenkinti neužtektų įmonės turto, įmonės savininko turtas bus pardavinėjamas Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 33 straipsnyje nustatyta tvarka ir tokiu būdu tenkinami kreditorių reikalavimai. Įmonės savininko, kaip fizinio asmens, kreditorių įstojimas į bankroto bylą yra nulemtas poreikio apsaugoti savo interesus, nes bankroto procese gali būti parduotas visas įmonės savininko turtas ir tokie kreditoriai nebetektų galimybės nukreipti į jį išieškojimą.¹¹² Iš šių nuostatų darytina išvada, kad bankrutuojančios įmonės savininkas bylose, kuriose nagrinėjami savininko kreditorių turtiniai reikalavimai, taip pat yra atleidžiamas nuo žyminio mokesčio mokėjimo LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 8 punkto pagrindu, nes tokių kreditorių turtiniai reikalavimai, nepriklausomai nuo to, ar jie atsirado iki ar po bankroto bylos individualiai įmonei iškėlimo, tiesiogiai yra susiję su bankroto teisiniais santykiais.¹¹³

Jeigu kreditorius siekia naudos pačiai bendrovei ir visiems jos kreditoriams, jis, autorės nuomone, taip pat turėtų būti atleistas nuo žyminio mokesčio. Dėl netiesioginio ieškinio tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos apeliacinis teismas. Jis pažymėjo, kad atsižvelgiant į bankroto proceso esmę, apeliantui, pateikiančiam ieškinį skolininko – bankrutuojančios įmonės – vardu, turi būti sudaromos sąlygos apginti tiek kreditoriaus (pareiškėjo), tiek bankrutuojančios bendrovės galimai pažeistą teisę, juo labiau, kad toks ieškinio pareiškimas atitinka daugumos bendrovės kreditorių interesus.

✓ *ieškovai ir turtinius reikalavimus pareiškiantys asmenys – bankroto ar restruktūrizavimo bylose.*

Nurodytas atleidimo nuo žyminio mokesčio pagrindas nustatytas atsižvelgiant į tai, kad ieškovai patirtų kuo mažiau papildomų išlaidų, susijusių su reikalavimais dėl bankrutuojančių įmonių skolinių įsipareigojimų. Dažnai kreipimasis į teismą kreditoriui reikštų dar didesnes išlaidas, kurios nors ir būtų priteistos iš skolininko, bet tikėtina, kad šių išlaidų realiai nepavyktų atgauti. Tai patvirtina ir Lietuvos apeliacinis teismas, teigdamas, kad bankrutuojanti ar restruktūrizuojama įmonė gali neturėti pakankamai lėšų ar turto, iš kurio ieškovui arba turtinius reikalavimus pareiškiančiam asmeniui būtų atlygintas jo sumokėtas žyminis mokestis. Be to, ši norma taip pat realizuoja lygiateisiškumo principą, kadangi, kaip jau minėta, pagal LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 8 punktą nuo žyminio mokesčio atleidžiamos bankrutuojančios bei restruktūrizuojamos įmonės.¹¹⁴

✓ *valstybės ir savivaldybių institucijos (įstaigos) – už ieškinius dėl lėšų išieškojimo*

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2006.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-357/2009.

¹¹³ Kauno apygardos teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2108-510/2010.

¹¹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-200/2006.

Savivaldybių institucijų atleidimo nuo žyminio mokesčio pagrindas yra numatytas ne tik LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 5 punkte, bet ir LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 10 punkte, kuriame teigiama, kad nuo žyminio mokesčio mokėjimo atleidžiamos valstybės ir savivaldybių institucijos už ieškinius dėl lėšų išieškojimo. Šiame punkte numatytos valstybės ir savivaldybių institucijos yra tos, kurios yra finansuojamos iš valstybės ar savivaldybių biudžetų. Sutiktume su R. Simaičio nuomone, kad kai įvairios valstybės institucijos atleidžiamos nuo žyminio mokesčio daugelio kategorijų bylose, o kitos šalys – privatūs subjektai šiose bylose privalo mokėti žyminį mokestį, iškyla klausimas dėl lygiateisiškumo principo įgyvendinimo. Anot R. Simaičio, tikslas sutaupyti valstybės biudžeto lėšas išvengiant „uždaro“ valstybės lėšų cirkuliavimo, kai iš valstybės išlaikomos ar jai 100 procentų priklausančios institucijos, organizacijos ar įmonės turi mokėti kažkokius mokesčius į valstybės biudžetą, gali būti racionalus. Tačiau valstybės institucijų, organizacijų ir įmonių biudžetai sudaromi biudžetinio planavimo ar atskiro biudžeto principu (valstybės įmonių atveju). Dėl to valstybės institucijos, organizacijos ir įmonės nedisponuoja visomis valstybės biudžeto lėšomis, jų galimybės išlaidauti yra ribotos. Vadinasi, kai atliekant kokį nors procesinį veiksma tenka mokėti žyminį mokestį, ribotos išlaidų galimybės vienodai veikia ir valstybių, ir privačių subjektų sprendimus dėl tam tikrų procesinių veiksmų. Tačiau nustatant kai kurioms institucijoms ar įmonėms žyminio mokesčio lengvatas, pažeidžiama šalių procesinių galimybių pusiausvyra. Dėl to šalys patenka į akivaizdžiai nevienodą padėtį, kai, pavyzdžiui, tenka spręsti dėl ieškinių, apeliacinio ar kasacinio skundo padavimo. Akivaizdu, kad toks pusiausvyros sutrikdymas nėra adekvatus žyminio mokesčio tikslo atlikti prevencinį vaidmenį atžvilgiu.¹¹⁵

Tuo aspektu galėtų būti diskutuotina ir dėl Lietuvos banko, akcinės bendrovės Turto bankas, valstybės įmonės Valstybės turto fondas atleidimo nuo žyminio mokesčio.

Pastebėtina, kad analizuojamame straipsnyje neminimas atleidimo nuo žyminio pagrindas kaip sunki asmens turtinės padėtis, tačiau šis kriterijus įtvirtintas Lietuvos Respublikos Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme¹¹⁶. Remiantis šiuo įstatymu, asmuo, kurio turtas ir metinės pajamos neviršija Vyriausybės nustatytų turto ir pajamų lygių, turi teisę gauti antrinę teisinę pagalbą. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme taip pat įvardinti asmenys, turintys teisę gauti antrinę teisinę pagalbą, neatsižvelgiant į jų turtą ir pajamas. Dauguma šių atvejų, esančių pagrindu suteikti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, yra susiję su socialiniu, medicininu, teisiniu asmens statusu, įstatyme nustatytų savybių turėjimu arba bylos kategorija. Asmeniui atitikus šiuos kriterijus, preziumuoja, kad jo teisė į teisminę gynybą yra apsunkinta (paprastai dėl sunkios turtinės padėties) ir turto įvertinimo procedūrų papildomai atlikinėti nėra tikslinga.

¹¹⁵ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 103 -104.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 30-827.

Antrinės teisinės pagalbos suteikimas yra pagrindas atleisti nuo žyminio mokesčio. Jeigu asmeniui yra suteikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba – atleidimas nuo bylinėjimosi išlaidų sumokėjimo, tai numatantis valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos sprendimas pateikiamas teismui ir yra pagrindas nereikalauti iš pareiškėjo sumokėti žyminį mokestį¹¹⁷. Tačiau analizuojant teismų praktiką matyti, jog Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme numatytus kriterijus dėl antrinės pagalbos suteikimo, kuomet nereikalaujama vertinti asmens turtinės padėties, teismai linkę taikyti savo iniciatyva, net ir nepriėmus sprendimo valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai. Štai vienoje byloje teismas, nagrinėdamas pareiškėjo prašymą iš dalies atleisti nuo žyminio mokesčio sumokėjimo už priešieškiniu padavimą, pripažino, kad vien aplinkybių, jog nagrinėjama byla dėl atsakovų šeimos su nepilnamečiais vaikais iškeldinimo iš užimamų gyvenamųjų patalpų, be to, ieškinio pateikimo momentu pareiškėjui paskirta socialinė pašalpa, pakanka konstatuoti, kad už paduotą priešieškinių pareiškėjai apskritai neturi mokėti žyminio mokesčio (LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 14 punktas), o sumokėta žyminio mokesčio dalis turi būti grąžinta.¹¹⁸ Su tokia teismų pozicija būtų sunku sutikti. Teismo paminėti pagrindai svarbūs valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai sprendžiant dėl antrinės teisinės pagalbos suteikimo, tačiau tiesiogiai teismo jie negalėtų būti taikomi. Asmuo, pretenduojantis į žyminio mokesčio atleidimą pagal šį įstatymą, be įvardintų kriterijų turėtų atitikti dar vieną sąlygą, t.y. neturi būti įstatyme nustatytų pagrindų, dėl kurių antrinė teisinė pagalba nėra teikiama (pavyzdžiui, nepagrįsti pareiškėjo reikalavimai, pareiškėjas piktnaudžiauja valstybės garantuojama teisine pagalba, savo materialiomis ar procesinėmis teisėmis ir panašiai). Deja ne visi besikreipiantys į teismą asmenys išmano valstybės garantuojamų teisių subtilumus ir jų įgyvendinimo tvarką. Todėl šioje situacijoje, teismui įvertinus dokumentus ir nustačius, kad būtų galimybė taikyti palankesnę lengvatą, autorės nuomone, teismas apie tai turėtų informuoti ieškovą. Kaip pastebėtina, tokia pozicija paskutiniu metu ir formuojasi teismų praktikoje.

Apibendrinant šią dalį galime teigti, jog įstatymas gina tiek svarbiausias asmenų teises, tiek viešąjį interesą. Tačiau galimi atvejai, kai šiame skyriuje išvardintos lengvatos gali būti nepakankamos teisei kreiptis į teismą veiksmingai užtikrinti, pavyzdžiui, byloje nėra viešojo intereso, o pajamų nepakanka visai žyminio mokesčio sumai sumokėti. Be to, Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas nėra taikomas juridiniams asmenims. Įstatymų leidejas, siekdamas sudaryti sąlygas kreiptis į teismą ir nurodytais atvejais, proceso įstatyme įtvirtino keletą lengvatų, susijusių su asmens turtine padėtimi.

---

¹¹⁷ Montvydienė I. Valstybės garantuojama teisinė pagalba civilinėse bylose: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. 153-154

¹¹⁸ Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-319-370/2011.

3.2. Atleidimas iš dalies nuo žyminio mokesčio

Įstatymų leidėjas ne tik numato privalomus atleidimo nuo žyminio mokesčio atvejus, bet ir suteikia teismui teisę, atsižvelgiant į asmens turtinę padėtį, savarankiškai taikyti žyminio mokesčio lengvatas. Viena iš jų – LR CPK 83 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta galimybė ieškovą iš dalies atleisti nuo žyminio mokesčio sumokėjimo. Tačiau iškart kyla klausimas – ką reiškia įstatymo formuluotė „atleisti iš dalies“? Nuo kokios žyminio mokesčio dalies bei kokiais kriterijais remiantis teismas gali atleisti asmenį įstatyme nėra numatyta. Žyminio mokesčio dydžio nustatymas taikant šią mokesčio lengvatą teorijoje ir praktikoje yra viena pagrindinių problemų. Todėl šiame skyriuje pabandysime aptarti šio klausimo teorinius aspektus bei panagrinėsime, kaip šią problemą sprendžia teismai.

Reikėtų sutikti su nuomone, jog „aiškinant LR CPK 83 straipsnio 3 dalyje teismui suteiktą pakankamą diskreciją atleisti nuo žyminio mokesčio mokėjimo, būtina turėti omenyje keletą aspektų. Pirma, teismas negali priimti tokio procesinio sprendimo veikdamas *ex officio*, t.y. grynai savo nuožiūra. Antra, įstatymas numato kelias būtinas sąlygas tam, kad teismas apskritai svarstyti tokį klausimą: 1) turi būti aiški asmens valios išraiška, pateikta rašytinio prašymo forma, 2) pateiktas prašymas iš dalies atleisti nuo žyminio mokesčio turi būti motyvuotas. Tačiau ir šių dviejų sąlygų laikymasis nėra ir negali būti pakankama prielaida patenkinti prašymą ir taip plačiau atverti ieškovui ar pareiškėjui teisminės gynybos vartus. Svarbiausia šiuo atveju yra teismo išsiaiškinimas, ar prašyme nurodyti motyvai yra pagrįsti ir kiek pateiktų motyvų pagrindu tikslinga koreguoti mokėtino žyminio mokesčio dydį.“¹¹⁹ Kitaip tariant, toks atleidimas nuo žyminio mokesčio turi remtis motyvuotu asmens prašymu ir įrodymais, patvirtinančiais sunkią asmens turtinę padėtį. Tik įvertinus įrodymų visumą, turi būti sprendžiama, ar pareiškėjas gali sumokėti visą įstatymo nustatyto dydžio žyminį mokesčių, o jei negali sumokėti viso, tai nuo kokios šio mokesčio dalies asmuo gali būti atleistas.

Asmuo atleidžiamas nuo žyminio mokesčio dalies mokėjimo tuo atveju, kai pateikiami jo sunkią turtinę padėtį įrodantys dokumentai, bet nėra duomenų apie ateityje galimą iš esmės pagerėjančią jo turtinę padėtį.¹²⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad vien aplinkybė, jog asmuo yra pensininkas, ieškinio padavimo metu bedarbis ar priešpensinio amžiaus žmogus, nėra pagrindas konstatuoti jo sunkią materialinę padėtį ir šiuo pagrindu jį atleisti nuo dalies žyminio mokesčio sumokėjimo. Sunkią materialinę padėtį kiekvienoje byloje turi įrodyti ieškovai, kurie siekia būti atleisti nuo dalies žyminio mokesčio sumokėjimo.

¹¹⁹ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T.2. P. 323.

¹²⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-778/2009.

Asmens turtinę padėtį atspindi:

– gaunamos visų rūšių pajamos, tarp jų – darbo užmokestis ir kitos su darbo santykiais susijusios pajamos (maistpinigiai, butpinigiai, priedai, premijos ir kt.), autoriniai atlyginimai, pensijos, stipendijos, socialinės pašalpos, pajamos iš komercinės ir ūkinės veiklos, turto nuomos, dividendai, gaunami iš akcijų ir pajų;

– piniginės lėšos bankuose ir kitose kredito įstaigose;

– kilnojamas (automobiliai, laivai, kitos transporto priemonės, vertingi kilnojamieji daiktai, brangakmeniai ir kt.) ir nekilnojamas (gyvenamieji namai, butai, kiti pastatai, žemė, miškas ir kt.) turtas;

– vertybiniai popieriai (akcijos, pajai);

– juridiniai asmenys (individualios įmonės ir kt.) bei jų turtas;

– finansiniai įsipareigojimai.¹²¹

Asmens sunkią turtinę padėtį įrodo duomenys iš Registrų centro, kuriuose gali būti registruojamas asmens turimas turtas Lietuvos Respublikoje, taip pat darbo, autorinės ar kitokio pobūdžio sutartys, pagal kurias asmuo gauna pajamų, pažymos iš kredito įstaigų apie jose esančias lėšas, turimą bei turėtą turtą, šiam turtui taikytus apskundimus, t.y. dėl ko asmuo negali disponuoti savo turtu ir lėšomis, kiti asmens turtinę padėtį įrodantys dokumentai.¹²² Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas pažymi, kad atleidimas iš dalies nuo žyminio mokesčio taikytinas tada, jei asmuo esamomis aplinkybėmis nepajėgus sukaupti reikiamo dydžio pinigų sumą, nepanaudodamas neproporcingų priemonių, pavyzdžiui, nepardavęs vienintelio šeimos būsto, ypač jeigu turi nepilnamečių vaikų¹²³.

Reikia taip pat pastebėti, kad sunki turtinė padėtis, kaip sąlyga, iš dalies asmenį atleisti nuo žyminio mokesčio, teismų praktikoje siejama ne tik su turtine padėtimi, kuri yra susiklosčiusi priimant sprendimą. Duomenys iš Registrų centro turi būti vertinami ne šiai dienai, o „su istorija“, nes duomenys iš registrų pateiktos pažymos apie šiuo metu asmens turimą turtą neleidžia spręsti apie asmens veiksmus netolimoje praeityje (pavyzdžiui, galima situacija, kai asmuo visai neseniai pardavė, padovanojo didelės vertės turtą, o gautas pinigines lėšas laiko ne kredito įstaigoje). Šių duomenų visuma leis nuspręsti ne tik tai, ar ieškovo turtinė padėtis yra labai sunki, bet ir išsiaiškinti tikrąsias tokios padėties atsiradimo priežastis bei priimti teisingą ir pagrįstą procesinį sprendimą.

Teismai materialinę asmens padėtį taip pat sieja su bylos aplinkybės. Štai Lietuvos apeliacinis teismas civilinėje byloje Nr. 2-683/2010 nurodė, kad apeliante, nors šiuo metu gauna mažas pajamas,

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-259/2004.

¹²² Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-347/2007.

¹²³ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-693/2011.

tačiau, kaip pati teigia ieškinyje, atsakovui už rangos darbus per pastaruosius du metus yra sumokėjusi 401934 Lt. Pagal sutartį ieškovė buvo įsipareigojusi atsakovui už nurodytus darbus sumokėti iš viso 692690 Lt. Taigi, teismo manymu, daryti išvadą, jog apeliančės finansinė padėtis visą laiką buvo ir yra tokia sudėtinga, kad ji nepajėgtų sumokėti viso žyminio mokesčio už ieškinį, nėra pagrindo.¹²⁴ Kitoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas taip pat neatsižvelgė į ieškovo prašymo nagrinėjimo metu gaunamas mažas pajamas, kadangi teismas svarbia aplinkybe, vertinant asmens turtinę padėtį, laikė tai, jog ieškinio reikalavimai yra kilę iš turtinių santykių. Ieškovas A.S. paskolos santykių pagrindu paskolino atsakovui K. Š. 582 635,05 Lt dydžio sumą, perduodamas ją grynaisiais pinigais arba mokėjimo pavedimais. Ta aplinkybė, jog ieškovas praeityje disponavo labai didelėmis pinigų sumomis, leido teismui manyti, jog ieškovas ir šiuo metu gali disponuoti viešai nedeklaruotomis pinigų sumomis, dėl ko byloje pateikti įrodymai gali neatspindėti tikrosios jo turtinės padėties.¹²⁵

Taip pat teismai atsižvelgia į tai, kas atstovauja pareiškėjo interesams teisme: „ieškovas dėl galimai sunkios finansinės padėties nesikreipė dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo, o su advokatu sudarė atstovavimo sutartį, todėl nėra pagrindo daryti išvadą, jog pareiškėjo finansinė padėtis visą laiką buvo ir yra tokia sudėtinga, kad jis nepajėgtų sumokėti viso žyminio mokesčio už ieškinį“¹²⁶. Jeigu pareiškėjas turi finansinę galimybę samdytis advokatą/advokato padėjėją, teismams tai leidžia daryti prielaidas, kad tokiu atveju asmuo išgalėtų sumokėti ir žyminį mokestį. Tačiau su tokia teismo pozicija negalėtume sutikti, kadangi aplinkybė, jog ieškovas naudojasi advokato paslaugomis, negali būti vertinama kaip parodanti gerą jo turtinę padėtį. Atvirkščiai - leidžia spresti, jog dalis ir taip nedidelių ieškovo pajamų yra skiriama procesinėms išlaidoms, dar labiau apribojant jo finansines galimybes. Pažymėtina ir tai, kad asmuo, turintis teisę į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, yra visiškai atleidžiamas nuo žyminio mokesčio mokėjimo vadovaujantis LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 14 punktu ir Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 20 straipsniu, o šiuo pagrindu gali būti atleidžiama nuo dalies žyminio mokesčio mokėjimo. Toks teismų aplinkybių interpretavimas, autorės nuomone, prieštarautų ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai. Kaip Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Kreuz v. Lenkija* akcentavo, teismo sprendimas neatleisti pareiškėjo nuo žyminio mokesčio sumokėjimo negali būti grindžiamas vien spėjimu apie pareiškėjo turtinę padėtį.¹²⁷

¹²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-683/2010.

¹²⁵ Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2S-540-623/2010.

¹²⁶ 2010 m. lapkričio mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1386/2010; 2011 m. kovo mėn. 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-490/2011 ir kt.

¹²⁷ EŽTT 2001 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Kreuz v. Lenkija*

Lietuvos apeliacinis teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad žyminio mokesčio institutą reikia taikyti ne formaliai, o atsižvelgiant į jo tikslus. Teismai, spręsdami klausimą dėl atleidimo nuo žyminio mokesčio be turinio asmens kriterijaus taip pat turėtų įvertinti asmens teisinį statusą, jo veiksmus ar neveikimą, ginamą teisinį interesą bei priežastis, dėl kurių asmens turtinė padėtis yra sunki¹²⁸. Toliau trumpai aptarsime, kaip kiekvienas iš šių kriterijų atsispindi teismų praktikoje:

a) atleidimo nuo žyminio mokesčio mokėjimo instituto tikslas. Atleidimo nuo žyminio mokesčio mokėjimo instituto tikslas – ne tik neriboti asmens galimybes kreiptis į teismą ir ginti savo pažeistus interesus, bet ir užtikrinti, jog į teismą besikreipiantis asmuo nepiktnaudžiautų jam suteikiamomis procesinėmis teisėmis, iš anksto įvertintų savo reikalavimo pagrįstumą ir jo patenkinimo galimybes. Štai Lietuvos apeliacinis teismas 2010 m. lapkričio mėn. 11 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-1381/2010 pažymėjo, kad tuomet, kai ieškovas, gindamas savo garbę ir orumą, pareiškė reikalavimą visuomenės informavimo priemonėms dėl neturtinės žalos atlyginimo ir prašo priteisti didelę pinigų sumą, tuo pačiu prašydamas taikyti žyminio mokesčio lengvatą, be ieškovo turtinę padėtį pagrindžiančių duomenų turėtų preliminariai įvertinama ir tai, ar ieškovas tokioje byloje nepareiškė akivaizdžiai per didelio dydžio piniginio reikalavimo. Teismas akcentavo, kad toks preliminarus pareikštų reikalavimų ir juos pagrindžiančių duomenų įvertinimas gali būti reikšmingas sprendžiant klausimą dėl žyminio mokesčio lengvatos taikymo, kadangi valstybė neturi ir negali daryti nuolaidų asmeniui, kuris pareiškė reikalavimą dėl akivaizdžiai per didelės pinigų sumos priteisimo. Preliminarus ieškovo pareikšto reikalavimo vertinimas nereiškia bylos nagrinėjimo iš esmės, o tik yra procesinio reikalavimo taikyti žyminio mokesčio lengvatą už ieškinį pagrįstumo argumentacijos dalis, vertinant žyminio mokesčio lengvatos pagrindą. Jis taip pat neturi prejudicinės galios bylos nagrinėjimui iš esmės.¹²⁹

b) asmens teisinis statusas. Vienoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas laikė pagrįstu pirmosios instancijos teismo sprendimą neatleisti ieškovo iš esmės beveik nuo visos žyminio mokesčio sumos sumokėjimo už ieškinyje pareikštų reikalavimų nagrinėjimą, kadangi reikšmingomis aplinkybėmis šioje byloje laikė asmens teisinį statusą. Teismas, įvertinęs, kad ieškovas yra fizinis asmuo, kuris verčiasi ūkine - komercine veikla, t. y. verslininkas, konstatavo, jog dėl verslininkui įstatymais suteiktų geresnių finansinių galimybių ir turimų didesnių finansinių resursų negu fiziniam asmeniui, kuris neužsiima ūkine - komercine veikla, taikomi didesni atidumo, rūpestingumo standartai. Verslininko veikla paprastai visuomet susijusi su tam tikra finansine rizika. Už šią riziką atsakingas tik pats veiklą vykdančio asmuo.

¹²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-347/2007; 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-679/2009; 2010 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-834/2010.

¹²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1381/2010.

Todėl, anot teismo, kiti asmenys, tarp jų ir valstybė, neturi prisiimti dėl verslininko veiksmų ar neveikimo jam atsiradusius neigiamus teisinius padarinius.¹³⁰

c) ieškiniu ginamas teisinis interesas. Štai vienoje byloje, ieškovė pareikšdama ieškinį dėl santuokos nutraukimo, bendrąja jungtine nuosavybe valdomo turto padalijimo, nepilnamečio vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ir išlaikymo vaikui priteisimo, pateikė prašymą atleisti nuo likusios žyminio mokesčio dalies mokėjimo (8 489,11 Lt). Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas akcentavo, jog pats teisme reiškiamas reikalavimas dėl santuokos nutraukimo, ieškinyje nurodyti motyvai, susiję su netinkamu atsakovo elgesiu, leidžia spręsti, jog kreipimusi į teismą siekiama ginti šeimos teisės normų saugomas vertybes, susijusias su sutuoktinio ir nepilnamečio vaiko teisėmis, o pagal LR CPK 385 straipsnį, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.59 straipsnį, 3.62 straipsnio 3 dalies teisinį reglamentavimą klausimas dėl santuokoje įgyto turto padalijimo, už kurį ir mokėtina didžioji žyminio mokesčio dalis, privalo būti išspręstas nutraukiant santuoką. Todėl pirmosios instancijos teismo įpareigojimas primokėti dalį žyminio mokesčio, teismo nuomone, laikytinas formaliu galimybės teismine tvarka išspręsti su šeimos teisiniais santykiais susijusį ginčą ribojimu.¹³¹

d) priežastys, dėl kurių asmens turtinė padėtis yra sunki. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje iš bylų pažymėjo, kad netgi rimti finansiniai sunkumai, išskylantys asmeniui, besikreipiančiam į teismą, nėra besąlyginis pagrindas taikyti LR CPK numatytas procesines privilegijas.¹³² Kiekvienas atvejis yra individualus, todėl teismas turėtų atsižvelgti ir į tai, dėl ko asmens turtinė padėtis yra sunki. Kaip pavyzdį galėtume pateikti nutartį, kurioje teismas yra nurodęs, jog ta aplinkybė, kad atsakovė padovanojo turto už 214 842 Lt tik patvirtina atsakovę turėjus pakankamai gerą turtinę padėtį, bet ją dirbtinai pabloginus, nes vertingą turtą padovanojo kitiems asmenims. Teismas padarė išvadą, kad sunkios turtinės padėties asmuo to gera valia nedarytų. Atsižvelgdamas į šią aplinkybę teismas konstatavo, kad nėra pagrindo atleisti ieškovą nuo žyminio mokesčio sumokėjimo

Pažymėtina, kad nė vienas iš šių kriterijų nėra lemiamas, o turėtų būti atsižvelgta į visas faktines aplinkybes. Taigi, teismui, įvertinus aukščiau paminėtas aplinkybes ir nusprendus, kad žyminio mokesčio lengvata – iš dalies atleisti asmenį nuo žyminio mokesčio – vis dėlto gali būti pritaikyta, sprendžiamas atleidimo nuo žyminio mokesčio dydžio klausimas. Šiuo atveju susiduriama su praktikos nevienodumu bei mokesčio dydžio proporcingumo nustatymo problema.

Vienoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, jog nors visuma visada apima atskiras dalis, tačiau žodžių „atleisti iš dalies“ interpretavimas tokiu būdu, kad reikštų ir atleidimą nuo pareigos

¹³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1377/2009.

¹³¹ Kauno apygardos teismo 2009 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1163-605/2009.

¹³² Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo mėn. 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-693/2011.

mokėti žyminį mokestį *visiškai*, neatitiktų teleologinio aiškinimo metodo, iškraipytų įstatymų leidėjo poziciją, nes žyminis mokestis, be bylinėjimosi išlaidų padengimo funkcijos, taip pat atlieka prevencinę funkciją, t. y. verčia asmenį pagalvoti apie reikiamų reikalavimų arba atsikirtimų į juos teisėtumą ir pagrįstumą. Kitoje byloje teismas taip pat konstatavo, kad *beveik* atleisti nuo visos žyminio mokesčio sumos galima tik išimtiniais atvejais, nes pagal teisinius padarinius toks procesinis veiksmas iš esmės prilygsta visiškam asmens atleidimui nuo žyminio mokesčio, o tai leistina tik konkrečiais įstatymuose nustatytais atvejais.¹³³

Manytina, jog nustatant žyminio mokesčio dydį, teismas privalėtų vadovautis bendraisiais teisės principais - teisingumo, protingumo ir sąžiningumo. Tačiau šie principai teismų praktikoje taip pat interpretuojami nevienodai, pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismas iš dalies patenkindamas ieškovės T. C. prašymą iš dalies atleisti nuo žyminio mokesčio sumokėjimo, mokėtiną žyminį mokestį sumažino pusiau iki 2140 Lt bei nustatė 14 dienų procesinį terminą nesumokėti 1840 Lt daliai sumokėti. Šioje byloje buvo nustatyta, kad ieškovė ieškinio pateikimo neturi savo vardu registruoto turto, yra senatvės pensininkė, senatvės pensija kartu su našlės pensija ieškovei yra pagrindinis ir vienintelis pajamų šaltinis. Vilniaus socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyriaus išduota pažyma apie T. C. gautas išmokas patvirtino, kad ieškovės gaunamos pajamos per mėnesį sudarė 823.99 Lt. Lietuvos apeliaciniam teismui, atsižvelgus į šias aplinkybes, teko konstatuoti, kad nustatyta 2140 Lt žyminio mokesčio dalis ieškovei gali būti nepakeliamą finansinę naštą, užkertanti jai kelią ginti savo teises teisme. Tačiau pažymėjo, kad iš kitos pusės, žyminio mokesčio sumokėjimas yra viena iš tinkamo kreipimosi į teismą dėl pažeistos turtinės teisės gynimo dalių, o šiuo metu sumokėta 300 Lt žyminio mokesčio dalis, atsižvelgiant į turtinio reikalavimo dydį yra per maža. Teisėjų kolegijos nuomone, vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, ieškovei nustatyta sumokėti žyminio mokesčio dalis, turėtų būti daugmaž lygi jos mėnesinėms pajamoms, t. y. 800 Lt.¹³⁴

Kitoje byloje pirmosios instancijos teismas nustatęs, jog ieškovas yra senatvės pensininkas, jo pajamos per mėnesį sudaro 700 Lt, sprendė, jog protinga suma būtų - pusė už ieškinį mokėtino žyminio mokesčio (670 Lt). Tačiau tokią teismo išvadą apeliacinės instancijos teismas laikė nepagrįsta, kadangi nurodyta ieškovo mokėtino žyminio mokesčio suma beveik prilygsta jo vieno mėnesio pajamoms ir tai vertintina kaip nepagrįsta kliūtis ieškovui operatyviai kreiptis į teismą teisminės gynybos. Teisėjų kolegija nusprendė, jog ieškovo sumokėta žyminio mokesčio dalis - 131 Lt - yra pakankama CPK įtvirtinto žyminio mokesčio instituto tikslams pasiekti.¹³⁵

¹³³ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-551/2007.

¹³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-34/2010.

¹³⁵ Kauno apygardos teismo 2010 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-633-343/2010.

Kaip matyti, teismai pasirenka skirtingus vertinamuosius kriterijus ir gan ne vienodai traktuoja, nuo kokios žyminio mokesčio dalies pareiškėjas gali būti atleidžiamas. Tačiau apibendrinant galime teigti, kad kiekvienu atveju yra siekiama užtikrinti pusiausvyrą tarp dviejų konkuruojančių tikslų – pareigos sumokėti žyminį mokestį, kaip prevencinės priemonės, priverčiančios asmenį apsispręsti dėl kreipimosi į teismą, bei realaus teisminės gynybos prieinamumo.

3.3. Žyminio mokesčio atidėjimas

Ankstesnėje dalyje aptarėme atleidimo nuo žyminio mokesčio sąlygas bei šios lengvatos reikšmę. Tačiau ne mažiau svarbi ir kita įstatyme numatyta žyminio mokesčio lengvata – žyminio mokesčio atidėjimas iki sprendimo (nutarties) priėmimo. Žyminio mokesčio atidėjimo instituto tikslas – palengvinti teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą asmenims, kurių turtinė padėtis kreipimosi į teismą momentu yra pakankamai komplikauta, tačiau pagal byloje esančius duomenis yra pagrindo manyti, kad asmuo gali sumokėti žyminį mokestį per ilgesnį laikotarpį¹³⁶.

Taigi, žyminio mokesčio atidėjimui reikalinga nustatyti dvi sąlygas:

1) sunkią asmens turtinę padėtį, dėl kurios jis ieškinio pateikimo teismui metu neturi galimybės sumokėti nustatyto žyminio mokesčio;

2) aplinkybę, kad asmuo turės galimybę atidėtą žyminį mokestį sumokėti netolimoje ateityje.

Asmeniui ši lengvata taikoma tokia pat tvarka kaip ir atleidimas nuo dalies žyminio mokesčio mokėjimo, t.y. tik pateikus motyvuotą prašymą bei asmens turtinę padėtį įrodančius dokumentus. Teismui sprendžiant, ar asmens turtinė padėtis ateityje gali pagerėti tiek, kad jis bus pajėgus sumokėti bylinėjimosi išlaidas bylos pralaimėjimo atveju, turi būti nagrinėjami ieškovo pateikti duomenys, pagrindžiantys asmens galimybę netolimoje ateityje gauti ženkliai didesnes pajamas ar didesnės vertės turtą (pareiškimas dėl palikimo priėmimo, darbo sutartys, autorinės sutartys, preliminarios sutartys, kreditorių ir debitorių sąrašai, vykdomos veiklos planai, duomenys iš kredito įstaigų ir panašiai).

Tačiau reikia pažymėti, kad teismų praktikoje žyminio mokesčio atidėjimo nuostata taikoma ne visuomet tinkamai. Štai vienoje byloje pirmosios instancijos teismas pripažinęs, kad žyminio mokesčio sumokėjimo pareigos vykdymas fiziniam asmeniui būtų nelengva finansinė našta, nustatė konkretų žyminio mokesčio sumokėjimo atidėjimo terminą. Tokį sprendimą teismas motyvavo tuo, jog teismo sprendimo priėmimo terminas yra neaiškus ir tokio termino susiejimas su žyminio mokesčio mokėjimo terminu galimas tik išimtiniais atvejais, darančiais patį sumokėjimą neapibrėžtu. Taip pat, teismo

¹³⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1558/2010

nuomone, žyminio mokesčio atidėjimas aiškiai neapibrėžtam terminui sudaro prielaidas procesiniams piktnaudžiavimams. Lietuvos apeliacinis teismas pripažino, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai įvertino asmens turtinę padėtį, tiek ieškinio pateikimo metu, tiek šio asmens galimą turtinės padėties pagerėjimą ateityje, todėl pagrįstai taikė LR CPK 84 straipsnio nuostatas ir atidėjo ieškoviui nesumokėtos žyminio mokesčio dalies sumokėjimą. Tačiau teisėjų kolegija akcentavo, kad esant pagrindui atidėti žyminio mokesčio sumokėjimą, LR CPK 84 straipsnis numato žyminio mokesčio sumokėjimo atidėjimą iki sprendimo (nutarties) priėmimo. Įstatymas nenumato teismui teisės nustatyti konkretaus žyminio mokesčio sumokėjimo atidėjimo termino ir nesumokėtos žyminio mokesčio dalies sumokėjimo išdėstymo. Nesumokėtos žyminio mokesčio dalies sumokėjimas visada atidedamas iki sprendimo priėmimo, kadangi nuo būsimo teismo sprendimo priklausys, kuriai iš šalių teks pareiga sumokėti bylinėjimosi išlaidas. Esant atidėtam žyminio mokesčio mokėjimui, ieškinio reikalavimų atmetimas sąlygotų ieškovo pareigos sumokėti žyminį mokestį atsiradimą. Ieškinio tenkinimo atveju, pareiga sumokėti atidėtą žyminį mokestį į valstybės biudžetą tektų atsakovui (LR CPK 93 straipsnis).¹³⁷

Taigi, ši lengvata turi užtikrinti, kad ieškinys būtų nagrinėjamas nesumokėjus avansu žyminio mokesčio, o ieškoviui laimėjus bylą neatsirastų papildomų išlaidų

Be to, teismai neretai atleidimą nuo žyminio mokesčio ir žyminio mokesčio atidėjimą taiko kaip alternatyvas, net ir nesant proceso šalių prašymo. Tokia teismų „iniciatyva“ vertintina kaip dispozityvumo principo pažeidimas. Šis principas užtikrina teisę dalyvaujančiam byloje asmeniui laisvai disponuoti jam priklausančiomis procesinėmis teisėmis, todėl teismas privataus intereso byloje turi apsiriboti šio asmens prašymu ir klausimą dėl šių priemonių taikymo spręsti pagal jame suformuluotą reikalavimą.¹³⁸ Tačiau R. Simaitis mano, kad toks draudimas galiotų dėl asmeniui nepalankesnės rūšies lengvatos taikymo, o tuo atveju, kai teismas analizuodamas ieškovo prašymą pastebi, kad faktinis šio prašymo pagrindas lemtų didesnės lengvatos taikymą, tą lengvatą turėtų taikyti savo iniciatyva.¹³⁹ Autorės nuomone, dėl aptarto dispozityvumo principo civiliniame procese užtikrinimo bet kuriuo atveju teismas alternatyvaus varianto savo iniciatyva taikyti neturėtų. Teismui atsisakius taikyti konkrečią lengvatą, tačiau pagal pateiktus dokumentus nustatčius, jog yra galimybė taikyti alternatyvų arba pareiškėjui palankesnę variantą, turėtų apie tai jį informuoti. Taip pat turėtų paaiškinti bylininkams ir apie kitas alternatyvas, užtikrinančias vienos iš konstitucinės teisės į teisminę gynybą sąlygų įgyvendinimą, tuo atveju, kai nusprendžiama netaikyti minėtų lengvatų, pavyzdžiui, kreiptis į trečiuosius asmenis (įmonių akcininkus) įvykdyti procesinę prievolę už skolininkus (pagal analogiją Lietuvos Respublikos

¹³⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-817/2011.

¹³⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-684/2011.

¹³⁹ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 159.

civilinio kodekso 6.50 straipsnis), kadangi aplinkybė, jog minėtus mokėjimus atliko ne pats ieškovas, o už jį tai padarė kitas asmuo, teisinės reikšmės priteisiant iš atsakovo bylinėjimosi išlaidas neturi, kitas galimybes.¹⁴⁰

Apibendrinant šį skyrių pažymėtina, kad įvertinus žyminio mokesčio lengvatas, jų teisinį reglamentavimą bei taikymą teismų praktikoje, pastebėta, jog pagrindinė problema, kylanti teismams taikant šias lengvatas, – pusiausvyros užtikrinimas tarp realaus teisminės gynybos prieinamumo ir kitos proceso šalies apsaugos nuo nepagrįstų reikalavimų pareiškimo.

---

¹⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-790/2010.

4. ŽYMINIO MOKESČIO GRAŽINIMAS IR ĮSKAITYMAS

Proceso dalyviams aktuali ne tik tiksli ir aiški žyminio mokesčio apskaičiavimo, bet ir jo susigrąžinimo tvarka, tais atvejais, jeigu žyminio mokesčio buvo sumokėta per daug arba dėl tam tikrų priežasčių ginčas teisme nebuvo išspręstas. Įstatymų leidėjas, siekdamas, jog būtų užtikrinti žyminio mokesčio mokėjimo tikslai, LR CPK 87 straipsnyje numatė baigtinį žyminio mokesčio gražinimo pagrindų sąrašą. Deja, šis sąrašas nėra visiškai išsamus ir, kaip teigia R. Simaitis, neatitinka teisingumo principo¹⁴¹. Todėl teismams šio straipsnio nuostatas neretai tenka taikyti remiantis įstatymo analogijos principu, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais.

Šiame skyriuje, autorės nuomone, tikslinga detaliau panagrinėti atvejus, kai žyminis mokestis gražinamas ginčą baigus taikiai arba atsisakius ieškinio. Visų pirma, šį klausimą tikslinga aptarti dėl to, kad ši nuostata yra palyginti nauja ir nėra susiformavusi pakankama praktika dėl jos taikymo. Antra, vienas iš žyminio mokesčio, taip pat ir civilinio proceso tikslų – skatinti, jog asmenys ginčus spręstų taikiai, todėl labai svarbus teisingas šios normos aiškinimas ir taikymas teismų praktikoje.

LR CPK 87 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad tuo atveju, kai ieškovas atsisako pareikšto ieškinio arba šalys sudaro taikos sutartį, gražinama 75 procentai sumokėto žyminio mokesčio sumos. Šioje dalyje nurodyto dydžio žyminis mokestis gražinamas ir tuo atveju, jeigu ieškovas atsisako pareikšto ieškinio dėl to, kad, pareiškus ieškinį, atsakovas ieškovo reikalavimus patenkino iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos.¹⁴² Tačiau pažymėtina, kad proceso įstatymo normos neįpareigoja ieškovo, atsakovui patenkinus ieškinį ar dalį pareikštų ieškinio reikalavimų, atsisakyti ieškinio ar jo dalies. Taigi, galima situacija, kuomet atsakovas savanoriškai patenkina ieškovo reikalavimą, o šis savo ruožtu pareikšto ieškinio neatsisako. Aiškinant šią normą gramatiškai, teismas, laikydamas bylos rezultata palankiu ieškovui, visą už ieškinio nagrinėjimą sumokėtą žyminį mokestį turėtų priteisti iš atsakovo. Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas LR CPK 87 straipsnio 2 dalies nuostatas dėl žyminio mokesčio dalies gražinimo siūlo taikyti plečiamai ir 75 procentus žyminio mokesčio gražinti iš valstybės biudžeto ne tik ieškovui atsisakius ieškinio ar šalims sudarius taikos sutartį, bet ir atsakovui savanoriškai patenkinus reikalavimus iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos, nors ieškovas atsisakymo byloje nėra pareiškęs. Teismas motyvuoja tuo, jog atsakovo savanoriškas ieškinyje pareikštų reikalavimų atlyginimas leidžia daryti išvadą, kad šalys susitarė dėl ginčo ar jo dalies taikaus išsprendimo ir teismui realiai net neprireikė

¹⁴¹ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 144.

¹⁴² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.

šios ginčo išspręsti iš esmės. Kita vertus, jeigu įstatymų leidėjas įpareigojo teismą šalies sumokėto žyminio mokesčio dalį grąžinti taikos sutarties sudarymo (net kai jos sąlygos neįvykdytos) ar ieškinio atsisakymo atveju, nepriklausomai nuo ieškinio atsisakymo priežasčių (LR CPK 87 straipsnio 2 dalis), tuo labiau šalis turi būti skatinama ir jai turi būti taikomos procesinės lengvatos tais atvejais, kai byla išsprendžiama teismui neišnagrinėjus ginčo iš esmės dėl to, jog atsakovas pareikštus reikalavimus ne tik pripažino, bet ir patenkino.¹⁴³ Reikėtų sutikti, kad kitoks šios situacijos teisinis įvertinimas reikėtų, jog valstybė neskatina taikaus ginčo išsprendimo, o įstatymo nustatytą pareigą grąžinti žyminį mokestį nepagrįstai perkelia besibylinėjančiam asmeniui, šiuo atveju – atsakovui.

LR CPK 140 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad bet kurioje proceso stadijoje ieškovas turi teisę atsisakyti ieškinio. Tačiau kaip turėtų būti paskirstomas žyminis mokestis tuo atveju, kai atsakovas apskundžia teismo sprendimą, o ieškovas apeliacinėje stadijoje ieškinio atsisako. Tai vėlgi galėtų reikšti, jog apeliacinės instancijos teisme priimamas materialiaja teisine prasme ieškovui nepalankus, o atsakovui palankus teismo procesinis sprendimas. Todėl atsakovo sumokėtas žyminis mokestis turėtų būti priteisiamas iš ieškovo. Tačiau Lietuvos apeliacinio teismo nuomone, atsakovo sumokėto viso žyminio mokesčio už apeliacinio skundo nagrinėjimą priteisimas iš ieškovo, šiam atsisakius ieškinio, pažeistų šalių lygiateisiškumą, nepagrįstai apsunkintų ieškovo padėtį, lyginant ją su ta, kuri būtų tuo atveju, jeigu ieškovas, o ne atsakovas būtų pateikęs apeliacinį skundą byloje ir jo nagrinėjimo metu atsisakytų ieškinio. Dėl to teismas sprendė, kad atsakovui tokiu atveju iš valstybės biudžeto grąžintini 75 procentai už apeliacinio skundo nagrinėjimą sumokėto žyminio mokesčio, o likusi atsakovo sumokėto žyminio mokesčio dalis – 25 procentai priteisiami atsakovui iš ieškovo.¹⁴⁴

Reikia pažymėti, kad teismų praktikoje ir teisės doktrinoje pasigendama aiškios pozicijos dėl to, kokia apimtimi reikia grąžinti žyminį mokestį, kai byla baigiama taikos sutartimi ar atsisakius ieškinio esant apeliacijos ar kasacijos stadijai. Kai kurių autorių darbuose laikomasi nuomonės, kad žyminis mokestis turėtų būti grąžinamas tik toje instancijoje, kurioje buvo sudaryta taikos sutartis ar atsiimtas ieškinys, pavyzdžiui, V. Vėbraitė pažymi, kad aukštesnėje instancijoje neturėtų būti grąžinamas žyminis mokestis ir už ankstesnę instanciją, kadangi šalys turėtų būti skatinamos susitarti kuo anksčiau. Toks požiūris paremtas tuo, kad kuo anksčiau pavyksta šalims taikiai susitarti, tuo daugiau išryškėja teigiamų susitaikymo aspektų, pavyzdžiui, šalims susitarus pirmojoje instancijoje, kartu silpnėja instancinis mentalitetas visuomenėje, nes mažėja atveju, kai šalys ginčijasi iki galo ir ginčo nagrinėjimas pereina visas įmanomas instancijas.¹⁴⁵ Taip pat laikoma, jog šalims taikiai neišsprendus ginčo pirmosios

¹⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-340/2008.

¹⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-579/2008.

¹⁴⁵ Vėbraitė V. Šalių sutaikymas kaip civilinio proceso tikslas ir jo galimybės Lietuvoje // Teisė, 2008 Nr. 69. P. 111-112

instancijos teisme, šis priima sprendimą dėl bylos esmės, todėl valstybė jau būna atlikusi darbą, už kurį sumokėtas žyminis mokestis kreipiantis su ieškiniu į teismą. Tačiau teismai linkę šią nuostatą taikyti bylininkų naudai ir žyminį mokestį grąžina tiek sumokėtą pirmojoje, tiek apeliacinėje stadijoje. Šiai nuomonei pritartų ir darbo autorė. Manytina, kad bylininkai įvertinę patirtas išlaidas pirmosios instancijos teisme būtų labiau suinteresuoti bylinėtis ir jas atgauti iš kitos proceso šalies, nei šių išlaidų atsisakyti ir ginčą išspręsti taikiai susitarimu.

Žyminio mokesčio grąžinimas, sudarius taikos sutartį, ne vienintelis teismų praktikoje kylantis klausimas. Kaip pastebima teisės doktrinoje, į baigtinį įstatymų leidėjo pateiktą sąrašą nėra įtraukta daugelis atvejų kuomet žyminį mokestį būtų teisinga grąžinti. Kaip pavyzdį galime pateikti, atveji kuomet sumokamas žyminis mokestis prašant taikyti laikinąsias apsaugos priemones prieš iškeliant bylą, tačiau ieškinys nepareiškiamas ne dėl suinteresuoto asmens kaltės. Šiame straipsnyje nėra tiesiogiai nurodoma, kad žyminis mokestis turi būti privalomai grąžinamas. Tačiau, kaip R. Simaitis pastebi, atsižvelgus į žyminio mokesčio mokėjimo kreipiantis į teismą su prašymu taikyti laikinąsias apsaugos priemones prieš iškeliant bylą paskirtą ir LR CPK 148 straipsnio 2 dalies formuluotes, tenka pripažinti, kad žyminis mokestis šiuo atveju turi būti grąžinamas.¹⁴⁶

Suprantama, jog kiekvieno atvejo numatyti ir įtvirtinti įstatyme nėra galimybės. Tačiau svarstyti, ar nereikėtų diskrecijos teisės suteikti ir teismui, sprendžiant dėl žyminio mokesčio grąžinimo, įstatyme apibrėžiant aiškius grąžinimo kriterijus. Autorės nuomone, žyminis mokestis turėtų būti grąžinamas remiantis dvejomis principinėmis žyminio mokesčio sąlygomis:

- 1) ginčo materialiniai santykiai bylai pasibaigus lieka nesureguliuoti;
- 2) dėl bylos neišnagrinėjimo iš esmės nėra bylą pradėjusio asmens kaltės.

LR CPK numatyta, kad žyminio mokesčio grąžinimo klausimą teismas sprendžia tik esant suinteresuoto asmens prašymui. Jei žyminio mokesčio grąžinimo klausimas nebuvo išspręstas pagrindinėje byloje, pareiškimas dėl žyminio mokesčio grąžinimo gali būti paduotas teismui ne vėliau kaip per dvejus metus nuo procesinio veiksmo, kurio pagrindu prašoma grąžinti žyminį mokestį, atlikimo dienos, o jeigu grąžinamas permokėtas žyminis mokestis, šis terminas skaičiuojamas nuo teismo sprendimo, nutarties ar nutarimo įsiteisėjimo dienos. Dėl tokio pareiškimo, paduodamo baigtoje byloje, teismas nusprendžia rašytinio proceso tvarka priimdamas nutartį (LR CPK 87 straipsnio 4 dalis).

R. Simaičio nuomone, nepaisant lingvistinės minėtos normos konstrukcijos, žyminio mokesčio grąžinimo klausimą teismas turėtų spręsti savo iniciatyva. Toks siūlymas, išties yra logiškas, kadangi kai kurios specialiosios teisės normos, reguliuojančios apeliacinio proceso nutraukimą ir atsisakymą priimti

---

¹⁴⁶ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 146.

kasacinį skundą, tiesiogiai nustato žyminio mokesčio grąžinimą *ex officio*, pavyzdžiui, LR CPK 350 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad atsisakant priimti kasacinį skundą, ta pačia nutartimi išsprendžiamas žyminio mokesčio grąžinimo klausimas. Be to, kaip pastebi R. Simaitis, LR CPK imperatyviai įpareigoja teisumą kiekvienos bylos pabaigoje išspręsti bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimus, o manyti, kad žyminio mokesčio grąžinimas labai skiriasi nuo bylinėjimosi išlaidų paskirstymo proceso šalims ar valstybei, šio autoriaus nuomone, būtų klaidinga¹⁴⁷.

Be kita ko, reikia paminėti, kad LR CPK numatyta ne tik žyminio mokesčio grąžinimo, bet ir jo įskaitymo galimybė, kai ieškiniai pareikšti supaprastinta tvarka, vėliau nagrinėjami pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles. LR CPK 426 straipsnyje nustatyta, kad jei iki preliminaraus sprendimo priėmimo ieškovas atsisako dokumentinio proceso, tai jam nustatomas terminas trūkstamam žyminiam mokesčiui primokėti. LR CPK 434 straipsnio 2 dalis numato, kad jeigu teismui išdavus įsakymą skolininkas pareiškia ieškinį bendra tvarka, tai už pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo nustatytas mokestis įskaitomas į sumokamą už ieškinį žyminio mokesčio sumą. Žyminis mokestis turėtų būti įskaitomas ir tuo atveju, kai jis yra sumokėtas už laikinųjų apsaugos priemonių taikymą iki ieškinio pateikimo ir kai per numatytą terminą toks ieškinys yra pareiškiamas. Ieškovui paduodant ieškinį belieka sumokėti likusią LR CPK 80 straipsnyje nurodyto dydžio žyminio mokesčio sumą.

Tiesės doktrinoje siūloma įskaityti ir vienoje byloje nepanaudotą (grąžintą) žyminį mokestį kaip žyminį mokestį už procesinį dokumentą kitoje byloje.¹⁴⁸ Mat tokia galimybė, esant mokesčio permokai, ją ne tik grąžinti, bet ir įskaityti mokesčio mokėtojo turimai nepriemokai padengti, numatyta Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 87 straipsnyje. Tačiau, neįtvirtinus nuostatos dėl žyminio mokesčio grąžinimo LR CPK, teismai, ypač pirmosios instancijos, labai nevienareikšmiškai vertina žyminio mokesčio įskaitymo galimybę. Štai vienoje byloje, pareiškėjai kreipiantis su prašymu įskaityti kitoje byloje grąžintą 13 Lt žyminį mokestį, teismas tokį prašymą atmetė. Toks sprendimas buvo priimtas ir apeliacinėje instancijoje. Teismas pažymėjo, kad LR CPK imperatyviai reglamentuoja žyminio mokesčio dydį, mokėjimo tvarką ir įstatymas nenumato vienoje byloje sumokėto žyminio mokesčio įskaityti kitoje byloje.¹⁴⁹ Šis sprendimas, autorės nuomone, yra diskutuotinas vien dėl to, kad pareiškėjai kreiptis į Valstybinę mokesčių inspekciją dėl žyminio mokesčio grąžinimo, šiuo atveju 13 Lt, o susigrąžinus vėl sumokėti tą pačią žyminio mokesčio sumą į Valstybinės mokesčių inspekcijos sąskaitą nėra racionalu, be to, neatitinka ir ekonomiškumo principo.

---

¹⁴⁷ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 148-149.

¹⁴⁸ Ten pat., P. 149.

¹⁴⁹ Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-335-538/2011.

Civilinio proceso teisės literatūroje iškeliami ir daugiau aktualių klausimų, susijusių su žyminio mokesčio gražinimu bei jo įskaitymu. Tačiau pastebėtina, kad pagrindinė problema šiuo metu – tai žyminio mokesčio gražinimo (įskaitymo) administravimas. Nesant tinkamai išplėtos žyminio mokesčio apskaitos, sudaromos palankios sąlygos nesąžiningiems bylininkams piktnaudžiauti pateikiant to paties mokėjimo duomenis tiek susigražinant žyminį mokestį, tiek jį vėliau prašant įskaityti kitoje byloje. Ši problema galimai būtų išspręsta sukūriant bendrą apskaitos sistemą, kuri leistų keistis duomenimis apie žyminį mokestį ne tik tarp teismų, bet ir Valstybinės mokesčių inspekcijos. R. Simaitis teigia, kad užtikrinus šių dviejų informacinių sistemų informacijos mainus, būtų įmanoma garantuoti operatyvų ir tikslų informacijos apie žyminio mokesčio gražinimo faktus pateikimą teismams ir mokesčių inspekcijoms, būtų įmanoma įdiegti „vieno langelio“ žyminio mokesčio gražinimą ir panašiai.¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. - Vilnius: Justitia, 2007. P. 141.

IŠVADOS

1. Įvertinus žyminio mokesčio teisinį reglamentavimą, šiam institutui keliamus tikslus, galima teigti, kad *žyminis mokestis* – tai proceso įstatymo nustatyta pinigų suma, kurią procesą iniciavęs asmuo sumoka valstybei už pareikšto reikalavimo (pareikštų reikalavimų) nagrinėjimą, skirta reguliuoti procesinį dalyvių elgesį, apsaugoti asmenį, prieš kurį inicijuojamas procesas, nuo neigiamų padarinių, kartu asmeniui, inicijavusiam procesą, perkelti dalį valstybės vykdomo teisingumo išlaidų.

2. Žyminis mokestis skatina šalis ginčus spręsti alternatyviais teisiniu nagrinėjimui būdais, rinktis paprastesnes ir pigesnes proceso formas, taikiai išspręsti ginčą, o tai, savo ruožtu mažina teismų darbo krūvį.

3. Žyminio mokesčio nustatymas *per se* negali būti laikomas pažeidžiančiu teisę į teisminę gynybą, tačiau kita vertus, šio mokesčio taikymas negali nepagrįstai apriboti teisės kreiptis į teismą ar neleisti tinkamai naudotis teisminės gynybos priemonėmis. Žyminio mokesčio politika turi užtikrinti pusiausvyrą tarp minėtos teisės į teisminę gynybą ir pareigos sumokėti žyminį mokestį.

4. Žyminio mokesčio dydis Lietuvoje priklauso nuo reikalavimo pobūdžio bei ieškinio sumos. Reikalavimo pobūdį – turtinis ar neturtinis, sąlygoja pareiškiamo ieškinio rūšis, dalykas, galimi teisiniai padariniai ieškinio patenkinimo ar atmetimo atveju. Tačiau teismuose susiduriama su nevienoda žyminio mokesčio dydžio nustatymo praktika. Teismų praktika turėtų būti vienodinama, nustatant aiškius kriterijus dėl paprastojo ir proporcinio žyminio mokesčio dydžio taikymo bei ieškinio sumos nustatymo.

5. LR CPK įtvirtintos žyminio mokesčio lengvatų garantuoja asmenų, kurių sunki turtinė padėtis, teisę kreiptis į teismą, taip pat sudaro sąlygas asmenims nevaržomai ginti prioritетines asmens teises ir viešąjį interesą.

6. Analizuojant žyminio mokesčio lengvatų taikymo praktiką pastebėta, jog pagrindinė problema, kylanti teismams taikant šias lengvatas, – pusiausvyros užtikrinimas tarp realaus teisminės gynybos prieinamumo ir kitos proceso šalies apsaugos nuo nepagrįstų reikalavimų pareiškimo.

7. Magistro baigiamajame darbe iškelta hipotezė pasitvirtino iš dalies. Analizuojant teismų praktiką matyti, kad neretai pasitaiko teismų praktikos nevienodumų, netinkamo kai kurių aplinkybių vertinimo, tačiau tai sąlygoja ne tik teisinio reglamentavimo nebuvimas. Teismai dažnai nesivadovauja bendraisiais protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijais, nepakankamai įsigilina į bylos aplinkybes, be to sąlygoja ir teisinės analizės stoka probleminiais žyminio mokesčio klausimais teisės doktrinoje. Tačiau manytina, kad detalesnis žyminio mokesčio teisinis reglamentavimas (kriterijų dėl paprastojo ir proporcinio žyminio mokesčio nustatymas ir kt.) užtikrintų nuoseklesnę ir aiškesnę teismų praktiką.

LITERATŪROS SARAŠAS

Norminiai teisės aktai:

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-139.
6. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.
7. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 63-2243.
8. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 102-2317.
9. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 65-1558.
10. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.
11. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 30-827..

Tarptautiniai teisės aktai:

12. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 2000. Nr. 96-3016.
13. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.
14. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III) // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.
15. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. (81) 7 „Dėl priemonių, lengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“.
[http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/\(81\)7.doc](http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/(81)7.doc) [žiūrėta 2011 02 17]
16. Europos Tarybos Ministrų komiteto rezoliucija Nr. (78) 8 “Dėl teisinės pagalbos ir konsultavimo”
<https://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=596380&SecMode=1&DocId=662254&Usage=2> [žiūrėta 2011 02 17]

Specialioji literatūra:

17. Bagdanskis T. Materialinė atsakomybė darbo teisėje. Registrų centras. - Vilnius, 2008.
18. Davulis T. Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
19. Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teorija ir praktika. T.2. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
20. Krivka E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius, 2006, Nr. 4(82).
21. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003. T.1.
22. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo. Grupės ieškinio taikomas mokslinis tyrimas. Vilnius: 2008.
23. Mačys V. Civilinio proceso paskaitos. - Kaunas: Teisių fakulteto leidinys, 1924.
24. Mikelėnas V. Civilinis procesas. D. 1. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1997.
25. Miškinis P. Savigny Lietuvos civilinėje teisėje // Jurisprudencija, 2002 m. Nr. 28 (20).
26. Montvydienė I. Valstybės garantuojama teisinė pagalba civilinėse bylose: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
27. Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. - Vilnius: Justitia. 2002.
28. Nekrošius V. Civilinio proceso tikslai: nustatyti tiesą ar sutaikyti šalis? // Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir Centrinėje Europoje. Konferencijos medžiaga. Vilnius, 2005.
29. Nekrošius V. Naujasis Civilinio proceso kodeksas ir bendrojo proceso pirmosios instancijos teisme reformos pagrindiniai bruožai. // Teisė. Nr. 44.
30. Valančius V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2004.
31. Pajuodienė G. M. Mokesčių sistemos formavimas išsivysčiusiose šalyse. – Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 1993.
32. Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S). – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006.
33. Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese: monografija. - Vilnius: Justitia, 2007.
34. Vaišvila A. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia. 2000.
35. Vėbraitė V. Šalių sutaikymas kaip civilinio proceso tikslas ir jo galimybės Lietuvoje // Teisė, 2008 Nr. 69.

Teismų praktika:

36. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1985 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje *Ashingdane v. United Kingdomt.*
37. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Airey v. Airija.*
38. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. spalio 28 d. sprendimas byloje *Osman v. United Kingdom.*
39. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. liepos 10 d. sprendimas byloje *Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. United Kingdom.*
40. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. birželio 19 d. sprendimas *Kreuz v. Poland.*
41. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 1997. Nr. 91-2289.
42. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo, Krašto apsaugos, Prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai” // Valstybės žinios 2003, Nr. 68-3094.
43. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas byloje Nr. 7/04-8/04.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-201/2001.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-109/2006.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2006.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2007.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-381/2008.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-451/2008.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26/2009.

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298/2009.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 27 d. nutartis civilinėse bylose Nr. 3K-3-334/2009.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-357/2009.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2009.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-560/2009.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-57/2010.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-141/2010.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-406/2010.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-155/2011.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl actio Pauliana, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga“ Nr. 29; Teismų praktika 29.
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-144/2006.
62. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-200/2006.
63. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-221/2006.
64. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-550/2006.
65. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-347/2007.
66. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-551/2007.
67. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-347/2007.
68. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-44/2008.
69. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-299/2008.
70. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-444/2008.
71. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-340/2008.
72. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-579/2008.
73. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. rugpjūčio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-565/2008.
74. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-424/2009.
75. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-523/2009.
76. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-679/2009.
77. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-778/2009.
78. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1353/2009.
79. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1377/2009.

80. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-31/2010.
81. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-34/2010.
82. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-683/2010.
83. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-695/2010.
84. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-790/2010.
85. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-695/2010.
86. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1381/2010.
87. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1418/2010.
88. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1441/2010.
89. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1386/2010.
90. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1523/2010.
91. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-144/2011.
92. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-46/2011.
93. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-756/2011.
94. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-272/2011.
95. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-255/2011.
96. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-490/2011.
97. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-684/2011.
98. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-817/2011.
99. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-693/2011.
100. Kauno apygardos teismo 2009 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1163-605/2009.
101. Kauno apygardos teismo 2010 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-633-343/2010.
102. Kauno apygardos teismo 2010 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-590-230/2010.
103. Kauno apygardos teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2108-510/2010.
104. Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-268-370/2011.
105. Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-319-370/2011.
106. Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-335-538/2011.
107. Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-540-623/2010.
108. Vilniaus apygardos teismo 2010 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-739-611/2010.
109. Vilniaus apygardos teismo 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-88-467/2011.
110. Vilniaus miesto pirmosios apylinkės teismo civilinė byla Nr. 2-7358-09/2004.
111. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 1 d. konsultacija. Teismų praktika, 2004, Nr. 21.

Kita literatūra:

112. Nacionalinio biudžeto vykdymo duomenys. <http://www.finmin.lt/web/finmin/home> [žiūrėta 2011 02 18]
113. Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų 2010 metų veiklos apžvalga. http://www.teismai.lt/dokumentai/bendroji_informacija/teismu%20veiklos%20apzvalga%202010.pdf [žiūrėta 2011 03 23].
114. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pranešimas. http://www.infolex.lt/praktika/demo/Files/LAT_pran.htm [žiūrėta 2010 11 25].
115. Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union. https://e-justice.europa.eu/contentPresentation.do?idTaxonomy=37&plang=lt&vmac=hsZm2J4W2iuGgmnQbZ19EeLk0Boq0MPmIy5GN7p_qAUXYZkk_yknP-g55nezJ00cXuE6N-BpMH78vp8fUoeFNwAAAsUAAAMh [žiūrėta 2010 12 09].
116. Europos teisingumo sistemų vertinimo 2008 m. ataskaita, 2010 m. http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2010/JAReport2010_GB.pdf [žiūrėta 2011 03 12]

Žyminio mokesčio reglamentavimo ir taikymo Lietuvos teismų praktikoje problemos

SANTRAUKA

Žyminis mokestis tiesiogiai sąlygoja proceso dalyvių teisės kreiptis į teismą suvaržymą, todėl ypatingas dėmesys turi būti skiriamas tiek šio mokesčio reglamentavimui, tiek jo praktiniam taikymui. Šiame magistro baigiamajame darbe siekiama įvardinti aktualiausias žyminio mokesčio reglamentavimo problemas Lietuvoje ir išanalizuoti su tuo susijusias Lietuvos teismų praktikos tendencijas. Tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: atskleisti žyminio mokesčio sampratą ir reikšmę; aptarti teisės normas, reglamentuojančias žyminio mokesčio institutą; išanalizuoti teismų praktiką nagrinėjama tema; išskirti žyminio mokesčio reglamentavimo ir jo taikymo Lietuvos teismų praktikoje problemas; remiantis teismų praktika pasiūlyti galimus kai kurių problemų sprendimo būdus.

Darbe išskiriami keturi pagrindiniai skyriai. Pirmajame darbo skyriuje apibrėžiama žyminio mokesčio sąvoka, atskleidžiama žyminio mokesčio reikšmė, jo trūkumai ir privalumai, analizuojama žyminio mokesčio ir teisės kreiptis į teismą tarpusavio santykio problematika. Antrajame skyriuje aptariama ir vertinama žyminio mokesčio dydžio bei rūšies nustatymo specifika, dėl to kylančios problemos. Trečiajame skyriuje nagrinėjami šio mokesčio lengvatų taikymo ypatumai: analizuojama visiško atleidimo nuo žyminio mokesčio, atleidimo iš dalies nuo žyminio mokesčio bei jo atidėjimo sąlygos ir tvarka, atleidimo iš dalies atveju - žyminio mokesčio dydį lemiantys kriterijai. Ketvirtajame skyriuje aptariama žyminio mokesčio gražinimo (įskaitymo) sąlygos ir tvarka.

Pagrindinės žyminio mokesčio teisinio reglamentavimo bei jo taikymo Lietuvos teismų praktikoje problemos atskleidžiamos analitinio, sisteminės, loginės, dokumentų analizės, lyginamojo istorinio bei apibendrinimo metodų pagalba.

Išanalizavus teisės doktriną, teisės aktus bei teismų praktiką, prieinama prie išvados, jog darbo pradžioje iškelta hipotezė, kad žyminio mokesčio teisinis reglamentavimas Lietuvoje nėra pakankamas, o tai sąlygoja netinkamą šio instituto taikymą Lietuvos teismų praktikoje, pasitvirtino iš dalies. Neretai pasitaiko teismų praktikos nevienodumų, netinkamo kai kurių aplinkybių vertinimo, tačiau tai sąlygoja ne tik teisinio reglamentavimo nebuvimas. Teismai dažnai nesivadovauja bendraisiais protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijais, nepakankamai įsigilina į bylos aplinkybes. Be to, nevienoda Lietuvos teismų praktika formuojasi ir dėl teisinės analizės stokos probleminiais žyminio mokesčio klausimais teisės doktrinoje.

Stamp duty regulation and the application in Lithuania case-law problems

SUMMARY

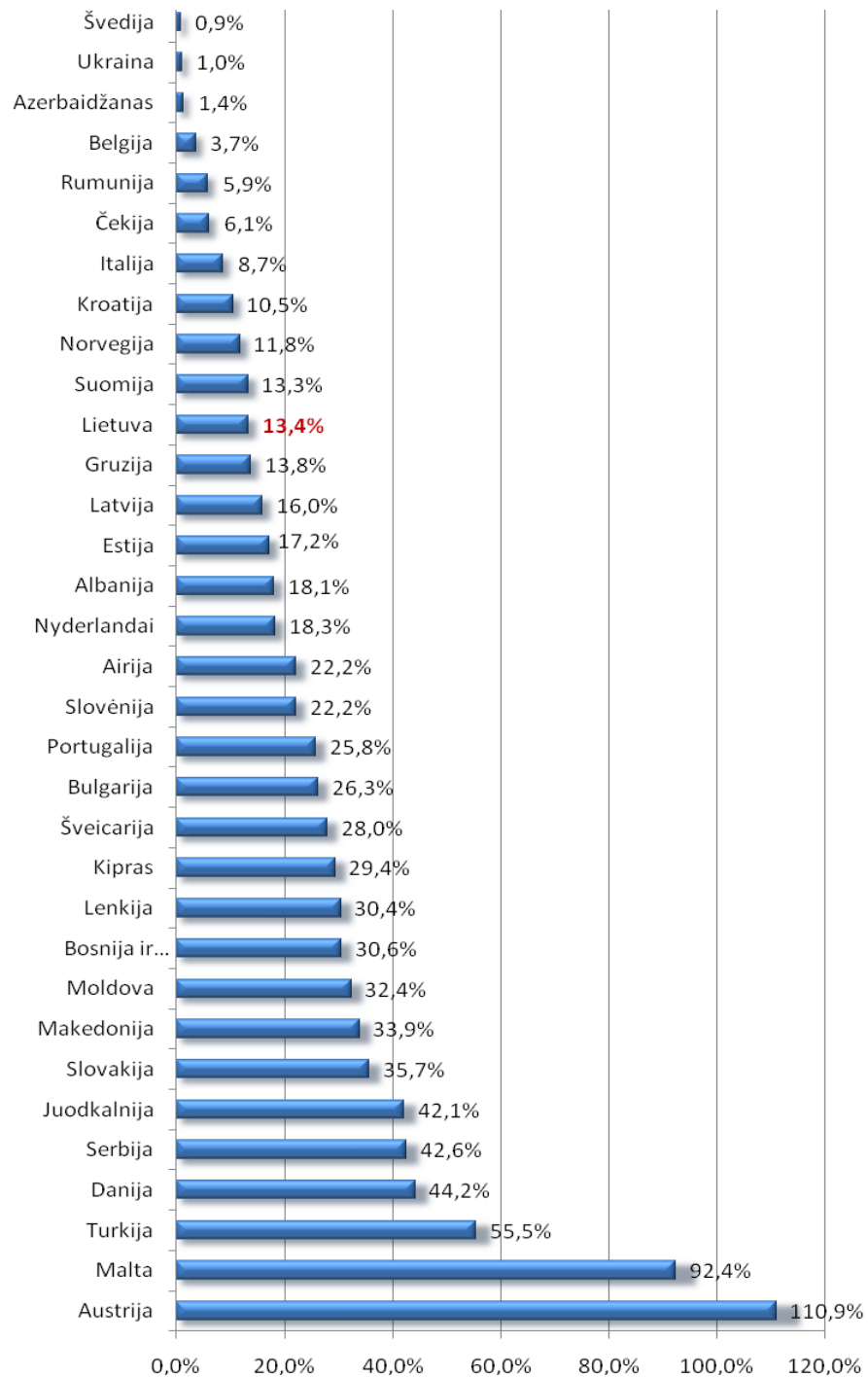
Stamp duty is directly related to process participants' right of access to judicial constraint therefore special attention must be paid to the stamp duty regulation and its practical application. This master thesis aims to identify the most important stamp duty regulatory problems and to analyze problems associated with analysis of Lithuanian case law developments. In order to achieve the goal there are the following tasks: to explain the concept of the stamp duty and importance; to discuss the rules related to the Institute of stamp duty; to analyze case law related to the master thesis; exclude stamp duty regulation and its application problems in Lithuania case law; to offer some possible solutions according to case law.

The paper identifies four main sections. The first chapter defines the concept of stamp duty, stamp duty importance, its advantages and disadvantages, stamp duty and the right to apply to the court the relationship between topics. The second section deals with assessment of stamp duty and the size and type of it and occurring problems. The third chapter analyzes the characteristics of tax relief: analysis of a full exemption from stamp duty, exemption from stamp duty on the part of the suspension conditions and procedures for dismissal of the case - the amount of stamp duty on the decisive criterion. The fourth chapter deals with the stamp duty return (off) the conditions and procedures.

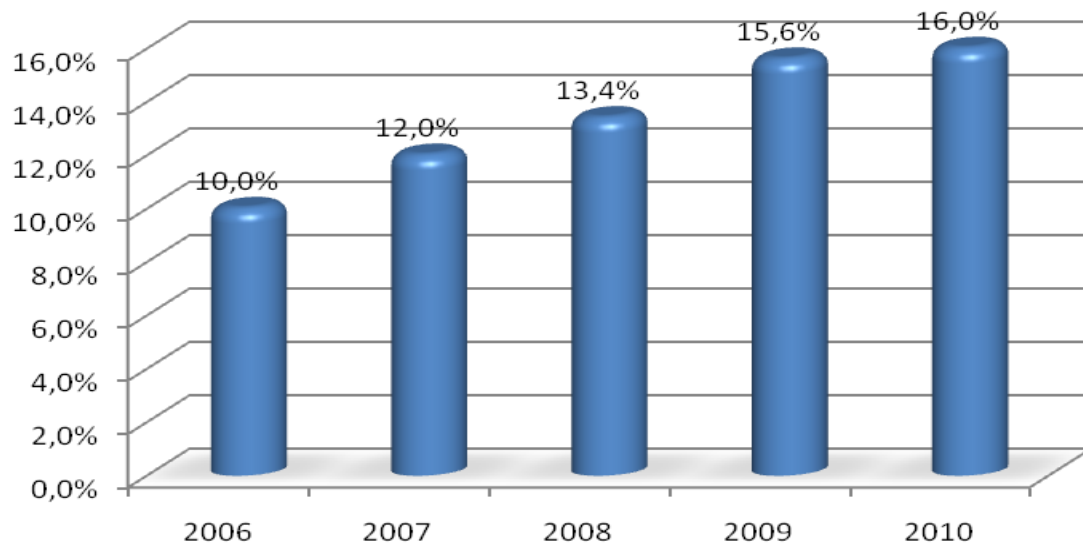
In order to reveal the basic stamp duty on legal regulation and its application in Lithuania case law there are used analytical, systematic, logical, data analysis, comparative and historical summary of methods.

The analysis of legal doctrine, legislation and case law, concludes that at the start of the hypothesis that the stamp duty on legal regulation in Lithuania is not sufficient, and this leads to incorrect application of the Institute of Lithuania case law has proved to be amended. It is not rare case inconsistencies, incorrect valuation of certain circumstances, however, is caused not only by the absence of legal regulation. The courts often do not adhere to the general reasonableness, fairness and accuracy as a lack of looking into the circumstances of the case. Moreover, the uneven case law practice is a result of the lack of legal analysis on problematic issues in Lithuania case law.

PRIEDAI

1 diagrama. Žyminio mokesčio ir išlaidų teismams 2008 metais santykis (procentais)

2 diagrama. Žyminio mokesčio ir išlaidų teismams 2006 - 2010 m. santykis Lietuvoje (procentais).